

MILJÖFÖRVALTNINGEN

2013-02-15

Åsa Gustafsson
08-508 268 49
asa.m.gustafsson@stockholm.se

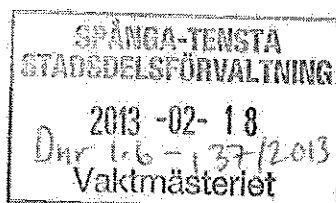
BESLUT FRÅN MILJÖ- OCH HÄLSOSKYDDSNÄMNDEN

Stockholms miljö- och hälsoskyddsnämnd fattade vid sammanträde den 5 februari 2013 beslut i bifogat ärende.

Beslut samt beslutsunderlag (miljöförvaltningens tjänsteutlåtande med eventuella bilagor) sänds till er för kännedom.

Med vänlig hälsning

Åsa Gustafsson
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
Sekretariatet

MILJÖ- OCH
HÄLSOSKYDDSNÄMNDEN

Utdrag ur protokoll, fört vid sammanträde
2013-02-05, § 27

Tid Tisdagen den 5 februari 2013 kl 16.30 – 18.00

Plats Bolindersalen, Tekniska nämndhuset

Justerat Torsdagen den 14 februari 2013

Per Ankersjö Katarina Luhr §§ 1-31, 33-37 Mikael Magnusson § 32

Närvarande

Beslutande ledamöter:

Per Ankersjö (C) ordföranden

Katarina Luhr (MP) vice ordföranden §§ 1-31, 33-37

Jonas Nilsson (M)

Torbjörn Erbe (M)

Per Ola Bosson (M)

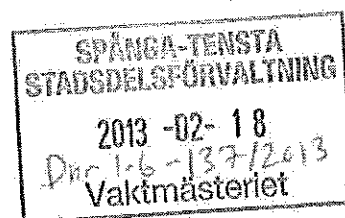
Nils Ingelström (M)

Karin Karlsbro (FP)

Mikael Magnusson (S)

Åsa Wester (S)

Mats E. P. Lindqvist (MP) §§ 1-31, 33-37

Tjänstgörande ersättare:

Charles Berkow (MP) § 32

Belinda Hellberg (MP) § 32

Anders Thureson (M)

Fredrik Canerstam (S)

Sara Stenudd (V)

för Katarina Luhr (MP)

för Mats E.P. Lindqvist (MP)

för Helena Levy (M)

för Rana Carlstedt (S)

för Stellan F Hamrin (V)

Ersättare:

Viktor Strååt (M)

Andreas Lundin (M)

Frida Johansson Metso (FP)

Per Johansson (FP)

Simon Palme (C)

Måns Lönnroth (S)

Charles Berkow (MP) §§ 1-18, 20-31, 33-37

Belinda Hellberg (MP) §§ 1-31, 33-37

Tjänstemän:

Förvaltningschefen Gunnar Söderholm, Annkristin Axén, Arne Jamtrot, Daniel Persson, Douglas Lindström, Ellinor Fiebranz Andersson, Emily Tjäder, Emma Hedberg, Gunilla Hjort, Gustaf Landahl, Helena Storbjörk-Windahl, Håkan Andersson, Luis Lopez, Maria Svanholm, Mika Hakosalo, Pia Winbladh Högfors och Örjan Lönngren samt borgarrådssekreteraren Albin Ring.

§ 27

Tillsynsrapport 2012 för stadens skyddade områden enligt

7 kapitlet miljöbalken

Dnr 2012-17540

Beslut

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar enligt miljöförvaltningens förslag:

- 1 Miljö- och hälsoskyddsnämnden godkänner miljöförvaltningens rapport.
- 2 Miljö- och hälsoskyddsnämnden översänder redovisningen till länsstyrelsen, exploateringsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, stadsbyggnadsnämnden och stadsmuseet samt till stadsdelsnämnderna i Skarpnäck, Skärholmen, Södermalm, Bromma, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta och Rinkeby-Kista.

Handlingar i ärendet

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande från den 18 januari 2013.

Nämndens behandling av ärendet

Framlagda förslag till beslut

Nämnden föreslår (se beslutet).

Beslutsgång

Ordföranden Per Ankersjö (C) finner att nämnden beslutar enligt miljöförvaltningens förslag.

Särskilt uttalande

Särskilt uttalande lämnas av ordföranden Per Ankersjö (C), Jonas Nilsson m.fl. (M) och Karin Karlsbro (FP) enligt följande:

Förvaltningen konstaterar i sin tillsynsrapport att den sammanfagna statusen för stadens naturreservat har förbättrats sedan föregående år. Det är ett glädjande besked eftersom anslagen till skötsel av naturreservaten också höjdes i budgeten för 2012. Eftersom stadens naturreservat är populära bland stockholmarna att vistas i ställer det krav på att information, skötsel och underhåll är god. Därför har staden även i budgeten för 2013 ytterligare höjt anslagen för skötsel av naturreservaten.

Särskilt uttalande lämnas av vice ordföranden Katarina Luhr m.fl. (MP) enligt följande:

I ett växande Stockholm så kommer efterfrågan på värdefulla naturområden att öka.

I ett större perspektiv så är det positivt att stadens värdefullare naturområden används. Men detta måste ske med förnuft – vilket kräver olika informationsinsatser och annat, samt kräver även ett fortlöpande genomtänkt underhåll innehållande olika riktade åtgärder. Åtgärderna syftar dels till att bevara och skydda just det som är värdefullt i de värdefulla områdena, dels till att styra upp besöksströmmar så att upplevelsevärdena blir så höga som möjligt,

samtidigt som det värdefulla inte hotas av besöksströmmarna Rapporten visar tyvärr att alldeles för lite resurser hittills avsätts för tillsyn och åtgärder i stadens skyddade områden.

En närliggande fråga är hur det står till med de naturområden som (ännu) inte klassats som skyddade områden. Brist på sådan klassning kan bero på att dessa områden ännu inte ansetts som så hotade att en skyddsklassning ansetts befogad. Bristen kan även bero på ren politisk ovilja. Områden som det handlar om är till exempel Farstanäset, Farsta strandskog, Fagersjöskogen, Majroskogen, Svedmyraskogen, Hemskogen, Solbergaskogen, Rågsveds friområde, Solviksskogen, Ålstensskogen och många fler.

Skötselplaner, syftande till att bevara och utveckla det värdefulla i dessa områden, finns framtagna. Men dessa skötselplaner är inte uppdaterade sedan år 1995. Den skötsel som dessa områden består av i bästa fall rudimentär slyröjning vart femte år, samt viss föreningsstädning på våarna.

Frågan är om dessa åtgärdsbrister beror på en listig uträkning för hur man ska få de här områdena att tappa sina värden och sin attraktionskraft, eller på ren indolens.

Miljöförvaltningen behöver i vart fall tilldelas mer resurser för att kunna följa upp ovan uppräknade områden.

Vid protokollet
Ellinor Fiebranz Andersson

MILJÖFÖRVALTNINGEN
AVD PLAN OCH MILJÖ

SPÅNGA-TENSTA STADSDELSFÖRVALTNING	
INK	2013 -02- 18
Dnr	Lb - 137/2013

TJÄNSTEUTLÅTANDE
DNR 2012-17540
SID 1 (8)
2013-01-18

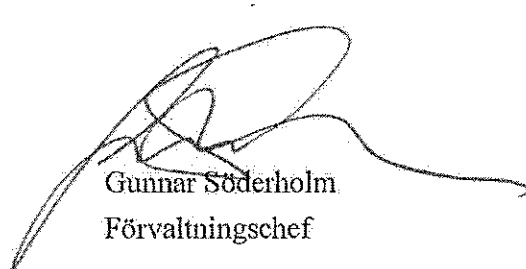
Handläggare: Helene Pettersson
Telefon: 08-508 27496

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2013-02-05 p. 27

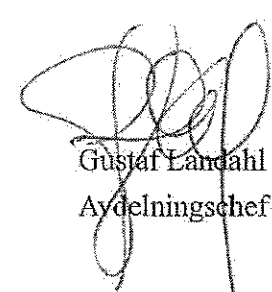
Tillsynsrapport 2012 för stadens skyddade områden enligt 7 kap miljöbalken.

Förvaltningens förslag till beslut

- 1 Godkänna miljöförvaltningens rapport
- 2 Översända redovisningen till länsstyrelsen, exploateringsnämnden, trafikenämnden, stadsbyggnadsnämnden och stadsmuseet samt till stadsdelsnämnderna i Skärpnäck, Skärholmen, Södermalm, Bromma, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta och Rinkeby-Kista.

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef

Gustaf Landahl
Avdelningschef

Sammanfattning

Stadens skyddade områden har stor betydelse för invånarnas välbefinnande och Stockholms ekologiska hållbarhet. Syftet med miljöförvaltningens tillsyn är att se till att skyddsbestämmelserna följs så att områdets värden bevaras - även till kommande generationer. Den operativa tillsynen på stadens åtta natur- och kulturresevat har under 2012 framför allt fokuserat på ärenden om kommande och befintlig byggnation av trafikleder och annan exploatering som berör de skyddade områdena. Förvaltningen har även lämnat underhandssynpunkter på ett flertal dispens- och tillståndsärenden gällande t ex provtagning, trädfällning, ledningsdragnin, skyltning m m. Efterlevnaden av föreskrifter har varit tämligen god, med några undantag. I de fall klagomål från allmänheten framkommit har förvaltningen försökt komma tillrätta med problemen. Förvaltningen har under året även följt upp det interimistiska trädskyddet inom Nationalstadsparken, varvid en överträdelse kommer att åtalsanmälas.

En rad positiva satsningar på friluftsliv och naturvärden har gjorts av de olika förvaltarna under 2012, med anledning av extraresurser från den centrala medelreserven. Som exempel kan nämnas restaurering av naturmiljöer i Nackareservatet, Grimsta NR, Sätterskogens NR och Flaten NR samt förbättrad tillgänglighet utmed gångvägar och motionsspår i flera av reservaten. Förvaltningen har bistått skötselansvariga med råd och naturvårdskompetens i fält. Under året har också tidigare riktade naturvårdsprojekt såsom återetablering av större vattensalamander i Judardammen visat sig ge goda resultat.

Under 2012 har förvaltningen bedömt statusen på reservatens olika bevarandevärden för friluftsliv, växter och djur. Under året har förvaltningen lagt extra fokus på att undersöka tillståndet för arter knutna till öppna gräsmarker. Resultatet visar att rätt anpassad skötsel som har bedrivits med lång kontinuitet är gynnsam för floran. Förvaltarna bör därför utveckla skötselsystem med kontinuerliga och väl fördelade skötselresurser, i kombination med riktade åtgärder för skyddsvärda arter. Vad gäller den sammantagna bevarandestatusen för reservaten 2012 kan en liten förbättring skönjas i jämförelse med 2011. Förvaltningen bedömer att ytterligare förbättring av bevarandestatusen är möjlig om skötselinsatserna blir kontinuerliga, om byggnadsprojekt minimeras och kompenseras på ett lämpligt sätt samt om fler riktade natur- och rekreationsprojekt kommer till stånd.

Förvaltningen har också medverkat aktivt i pågående reservatsarbete för Årstaskogen - Årstaholmar, Älvsjöskogen och Kyrkhamn.

Med finansiering från den centrala medelreserven har förvaltningen under året låtit utföra tre utredningar; inventering av barrskog, landskapsekologisk analys av miljöer för större vattensalamander och eklevande arter för att stärka reservatens värden, samt en rekreationsanalys. Samtliga utredningar kommer att redovisas inför nämnden i ett särskilt ärende.

Bakgrund

Att vistas i naturmiljö har en positiv inverkan på hälsan, visar forskningen. Bland annat förbättras förmågan att återhämta sig från stress och barns lek i natur gynnar deras motorik och koncentrationsförmåga. Naturen i storstaden har ett extra högt brukarvärde för rekreation i och med att så många människor har tillgång till den.

Natur- eller kulturresevat bildas enligt miljöbalkens sjunde kapitel för att bevara och utveckla grönområden med särskilt stort värde för människor, djur och växter. Reservaten har särskilda syften och föreskrifter som kan formuleras olika beroende på reservatets karaktär och de värden man vill skydda. I skötselplanen fastställs hur området ska skötas för att upprätthålla kvaliteterna. Områdesskyddet innebär att man reglerar markanvändningen för att säkra nuvarande och kommande generationers upplevelser av ett rikt natur- och kulturlandskap. Nio kommunalt skyddade naturområden finns idag i

Stockholm. Judarskogen, Kyrksjölöten, Hansta, Grimsta, Flaten, Nackareservatet och Sätterskogen är naturreservat. Vid Igelbäcken finns ett kulturresevat.

År 2011 beslutade kommunfullmäktige att alla träd med en stamomkrets över 60 cm i Stockholms del av Nationalstadsparken ska ha ett s k interimistiskt skydd enligt 7 kap. 24§ miljöbalken. Beslutet innebär ett tillfälligt förbud mot att avverka eller skada uppvuxna träd i området. Skyddet gäller i tre år, i avvaktan på stadens beslut om mer långsiktigt skydd i form av naturreservat eller liknande. Ett motsvarande beslut har även fattats av Solna stads kommunfullmäktige. Miljöförvaltningen har bedömt att miljö- och hälsoskyddsnämnden är tillsynsmyndighet för det interimistiska skyddet enligt 2 kap 9§ 5 p miljötillsynsförordningen samt enligt nämndens reglemente.

Ytterligare tre naturområden har pekats ut för utredning av skydd enligt miljöbalken under pågående mandatperiod: Årtaskogen - Årsta holmar, Älvsjöskogen och Kyrkhamn.

Reservatsarbetet i Stockholms stad

Inom Stockholms stad arbetar flera olika aktörer med reservaten. Stadsbyggnadsnämnden beslutar om tillstånd och dispenser. Förvaltarekapet med löpande skötsel och investeringar ligger på respektive stadsdelsnämnd, utom för Järvaåltets reservat där Trafiknämnden är förvaltare. Miljö- och hälsoskyddsnämnden är tillsynsmyndighet för områden som staden skyddat enligt 7 kap. miljöbalken.

Tillsyn enligt miljöbalken är verksamhet som syftar till att säkerställa att föreskrifter, domar och beslut som fattats med stöd av balken efterlevs. Enligt Miljötillsynsförordning (2011:13) ansvarar kommunal nämnd för tillsyn av bl a naturreservat, kulturresevat och interimistiska skydd som beslutats av kommunen. Miljöförvaltningens tillsyn inriktas främst på att kontrollera att reservatens föreskrifter samt tillstånds- och dispensbeslut rörande dessa följs. Förvaltningen bidrar även med rådgivning vid dispensgivna arbetsföretag och skötselåtgärder samt ger information om syfte, föreskrifter m.m. i syfte att undvika överträdelser och skador. Dessa arbetsmoment ingår i den operativa tillsynen och arbetet bekostas till allra största delen av tillsynsavgifter. Tillsynsarbetet har även en långsiktig inriktning där reservatens bevarandevärden följs upp så att förvaltningen kan signalera om åtgärder som behövs för att syftet med reservaten ska bevaras och stärkas inför framtiden. I det långsiktiga arbetet ingår också administration av juridiska ärenden, uppdatering av hemsidan samt planering.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Efterlevnad av bestämmelser

Vid förvaltningens inspektioner i reservaten 2012 har efterlevnaden av föreskrifter varit tämligen god med vissa undantag. Undantagen har främst gällt nedskräpning, otillåten tippning och stängsling, tältning, trädfällning samt terrängkörning. Tillsynsarbetet har även under 2012 i hög grad präglats av händelsestyrda insatser, och förvaltningen har lämnat underhandssynpunkter på ett flertal dispens- och tillståndsärenden.

Planeringen av trafikleden Förbifart Stockholm har tagit mycket arbetstid i anspråk i form av granskning av och utlåtanden angående påverkan på reservaten i samband med remisser från staden samt mark- och miljödomstolen. Trafikleden planeras gå genom fyra av stadens åtta reservat; främst i tunnel, men även i ytläge. Man avser anlägga en hamn för masstransporter under byggskedet i Sätterskogens naturreservat. Föreskrifterna för samtliga berörda reservat innehåller undantag för ett vägbygge, men skrivningarna angående dispensplikt och krav på kompensationsåtgärder varierar mellan de olika reservatsbesluten.

I remissvar till mark- och miljödomstolen har förvaltningen påpekat vikten av att trafikverket samlat redovisar påverkan från vägprojektet och adekvata kompensationsåtgärder för respektive reservat. Under 2012 har förvaltningen deltagit på ett flertal möten med Trafikverket där samlade redovisningar har presenterats och förslag till kompensationsåtgärder diskuterats. Dessa processer kommer att fortsätta under 2013 då nya remisser från mark- och miljödomstolen ska besvaras. Trafikverket har de senaste åren, så även 2012, ansökt om en rad tillstånd och dispenser från staden för olika förberedande undersökningar, framför allt provborrningar.

Motorvägsbygget av E18 vid Igelbäckens kulturresevat har fortsatt under 2012. Miljöförvaltningen har haft regelbundna kontakter med verksamhetsutövaren trafikverket angående bland annat naturhänsyn i byggskedet under året. Efterlevnaden av reservatsföreskrifter har härvid varit god och fortlöpande kommunikation med trafikverket har skett under året.

Miljöförvaltningen har handlagt ett antal klagomål under 2012, främst om nedskräpning, tältning, lösspringande hundar och annat som upprör besökare eller försämrar möjlighet till avkoppling och trivsel i reservaten.

Efterlevnaden av det interimistiska skyddet av träden i Nationalstadsparken har följts upp och under året har en överträdelse skett vilket kommer att leda till åtalansmälan.

Rådgivning, information och samverkan

Förvaltningens ekologer har under perioden besökt samtliga åtta reservat vid ett flertal tillfällen. Fältinspektioner tillsammans med förvaltarna har gjorts där angelägna åtgärder

diskuterats. Med anledning av årets ökade skötselresurser har förvaltningen bidragit med rådgivning om lämpligt skötselupplägg i fält i flera av reservaten. Informationen till allmänheten har under året förbättras, inte minst via stadens hemsida som fått ett nytt, tydligare upplägg. Att lösa problem i reservaten kräver att flera förvaltningar i staden samarbetar samt att kontakter med enskilda verksamhetsutövare förstärks. Förvaltningen har utvidgat kontaktnätet speciellt kring planerade vägprojekt som berör reservaten, så att påverkan på bevarandevärden kan minimeras. Förvaltningen har under året även samverkat kring reservatsfrågor med stadens övriga förvaltningar i samband med planering av nya reservat. Under 2012 har kontakter, framför allt med stadsbyggnadskontoret, tagits kring information om det nya skyddet av träd i Nationalstadsparken.

Medverkan till nya reservat

Under 2012 har förvaltningen medverkat aktivt i säkerställandearbetet av de tre naturområden som under pågående mandatperiod har pekats ut för skydd enligt miljöbalken; Årstaskogen - Årsta holmar, Älvsjöskogen och Kyrkhamn. Utifrån erfarenheter från tillsynsarbetet samt sammanställda kunskapsunderlag har förvaltningen bidragit vid framtagande av beslutshandlingar och skötselplaner.

Utredningar utförda under 2012

Utöver inventeringen av gräsmarker har förvaltningen, under året, låtit utföra ytterligare tre utredningar med finansiering från centrala medelreserven; analys av barrskogsmiljöer inklusive inventering, landskapsekologisk analys av miljöer för större vattensalamander och eklevande arter i syfte att föreslå förstärkningsåtgärder, samt en analys av möjliga rekreationsförstärkningar i reservaten. Utredningarna kommer att redovisas till nämnden som ett eget ärende.

Uppföljning av bevarandestatus för reservaten

2012 års rapportering följer en rutin som byggts upp under de tretton år som reservatstillsynen nu bedrivits. För varje reservat görs en årlig sammanställning av insatserna samt en bedömning av bevarandestatus, vilket redovisas i Bilaga 1 och 2. Denna gång redovisas dessutom förvaltningens undersökning av naturtypen öppen gräsmark närmare i Bilaga 3.

Inventeringen av öppna gräsmarker, d v s analys av skötselinsatser och artantal/arttäthet för hävdgynnad flora i reservaten, är ett av flera underlag för att bedöma statusen för reservatens naturvetenskapliga värden. Under tidigare år har barrskogs- och ekmiljöer följts upp. Hävdgynnad flora är i korthet arter som gynnas av bete, slåtter eller förekomst av naturligt eller skapade tunna jordlager, arter som i dagligtal benämns "ängsblommor".

Inventeringen av gräsmarker är en uppföljning från 2006-2007 och resultatet visar i stort att där rätt anpassad skötsel har bedrivits med lång kontinuitet är förhållandena gynnsamma för hävdgynnad flora. Studien visar också att större fokus bör riktas mot rödlistade arter och för staden skyddsvärda arter. För att skapa en så variationsrik och artrik öppen mark som möjligt, behöver reservatens skötselplaner ses över så att långsiktiga skötelsystem över större områden kan byggas upp. Det förutsätter god framförhållning och kontinuerliga resurser för skötsel. Miljöförvaltningen planerar att analysera underlaget och föreslå förändringar i skötselplanerna, på ett sätt så att de blir lätta att använda för förvaltarna under 2013.

I bilaga 1 och 2 redovisas den samlade bedömningen av bevarandestatusen för varje reservat 2012. I bilaga 1 redovisas bedömningen i textform medan bilaga 2 är en överblickbar sammanställning av bedömningen i tabellform. Med "bevarandestatus" menas tillståndet för de värden reservaten är avsedda att bevara, vilka anges i det beslutade syftet eller ändamålet för respektive reservat. Det gäller så väl biologisk mångfald som rekreation och andra bevarandevärden. (Förklaringar till de olika beteckningarna för statusen återfinns i Bilaga 1.)

Reservatens bevarandestatus 2012 är något förbättrad i jämförelse med 2011. Liksom då uppnår dock endast ett av de åtta reservaten - Hansta - beteckningen "Gynnsam" status. För ett av reservaten, Igelbäckens kulturreservat, bedömdes statusen fortsatt vara "Ej gynnsam", främst på grund av den negativa påverkan som pågående byggnation av trafikleden E18 har på reservatets natur- och rekreationsvärden. Även om reservatsbestämmelserna har efterlevts väl av Trafikverket, kan förvaltningen konstatera att vägbyggnationen, som förväntat, har lett till förlust och försämring av naturmark i och intill reservatet samt begränsningar för friluftslivet.

För övriga sex reservat varierade statusbedömningen mellan "Övervägande gynnsam" och "Mindre gynnsam". En viss förskjutning från mindre gynnsam mot övervägande gynnsam har skett. Orsaken är upprustning av biotoper och rekreationsvärden samt goda inventeringsresultat. Förbättrad information och tillgänglighet, upprustning av biotoper samt satsningar på högre standard för friluftsliv utgör positiva inslag i flera av reservaten i denna grupp, vilket presenteras ytterligare under nästa rubrik. Det finns stora möjligheter att bevarandestatusen kan höjas i fler reservat om 2012-års skötsel- och upprustningsprojekt kan följas upp med kontinuerlig skötsel. Det är värt att notera att negativ påverkan såsom byggnation inom reservat, d v s ridanläggningen i Sätterskogen där kompensation inte skett, eller i ekologiskt betydelsefulla naturområden invid reservaten, exempelvis vid Grimsta och Flaten också påverkar reservatens status.

Positiva satsningar på reservaten

Under 2012 har staden gjort flera insatser för att bevara och öka områdenas kvaliteter. Förvaltarna har kunnat söka extra skötsel- och upprustningsmedel ur den centrala

medelreserven vilket utmynnat i en betydligt högre skötselnivå. En mängd insatser har gjorts, som exempel kan nämnas; slyröjning kring motionsspår och större gångstigar, byte av parkbäckar, bättre skyltning, restaurering av målpunkter så som utsiktsplatser, restaureringsåtgärder i ek- och tallmiljöer, slåtter av ängsmark, naturvårdsåtgärder utmed strandpromenader.

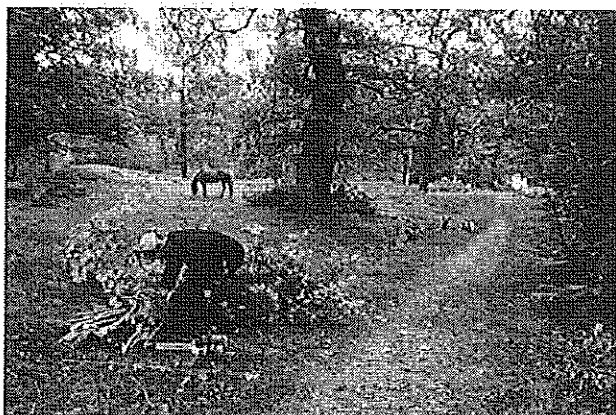

Bild 1. Ekudden, Flaten 2012. En av många skötselinsatser som bedrivits i reservaten i år. Med kontinuerlig, kunskapsbaserad skötsel kan såväl rekreativa som biologiska och kulturhistoriska värden stärkas.

Foto: Love Örsan

Utöver dessa positiva skötselinsatser, har tidigare utförda naturvårdssatsningar i år visat sig ge resultat. Projektet att återinföra den hotade arten större vattensalamander till Judardammen har visat sig lyckad. Vid 2012-års inventering kunde man konstatera att resultatet var bättre än väntat med hela 332 unga individer i dammen i år. Den lyckade återkoloniseringen i Judardammen förbättrar möjligheterna till att Judarskogen ska kunna uppnå gynnsam bevarandestatus. Förvaltningen bedömer också att fortsatt anläggning och utökning av groddjurdammar samt byggnation av groddjurstunnlar under Spångavägen kan ge positiva effekter på groddjurfaunan i Kyrksjölöten.

Årets satsningar på rekreativa värden, såsom utveckling av Flatenbadet, förbättringar av motionsspår och satsningar på vinteraktiviteter såsom skidåkning, skridskoåkning, m.m. anser förvaltningen ha förbättrat möjligheten för besökarna att nyttja reservaten året om.

Vad behövs för att höja statusen?

Förvaltningen vill framhålla vikten av att skötselresurser avsetts kontinuerligt i förvaltarnas budget. Det är många som ska samsas om naturen i Stockholm och de skyddade områdena har ett högt besöksstryck, vilket ställer höga krav på skötseln. När man restaurerat eller slyröjt ett naturområde så som skett på många håll i reservaten i år, behövs återkommande åtgärder såsom slyröjning utföras igen, ofta redan året efter. Kontinuerlig skötsel är effektivt och gör det möjligt att planera så att skötselåtgärderna uppnår ett långsiktigt värde. För att besökarna ska uppleva reservaten som attraktiva att

vistas i behövs resurser för att hålla såväl stigsystem som kulturlandskap öppet på ett naturvårdsanpassat sätt.

Påverkan från infrastrukturprojekt och från närliggande ny bebyggelse behöver minimeras och väl genomtänkta kompensationsåtgärder sätts in så att funktionen för såväl människor som växt- och djurliv upprätthålls. I framtiden behöver större hänsyn till reservaten tas vid planering av bebyggelse i deras närhet.

Staden bör satsa på att utföra ytterligare naturvårdsprojekt, genom intern eller extern finansiering. Riktade naturvårdsprojekt, så som anläggandet av groddammar och återinförande av större vattensalamander har visat sig kunna ge gott resultat, och en möjlighet kan till exempel vara att pröva att återetablera större vattensalamander även i Kyrksjölöten.

Även riktade rekreationsprojekt, så som Flatenprojektet och utveckling av vintersport i reservaten, kan utökas och prövas på fler ställen. De senare årens snörika vintrar har lett till ett ökat intresse för vintersport i Stockholm. Reservaten har här god potential, och satsningar på både preparerade vandringsspår och skidspår samt raststugor bedömer förvaltningen skulle kunna gynna besökarna och höja områdenas status. Förvaltningen håller för närvarande på att sammanställa en analys av möjliga rekreationsförstärkningar i reservaten, som nämnts ovan, där fler förslag kommer att presenteras. Fortsatt arbete att utveckla innehållet i mobilapplikationen Upptäck Stockholm, för vilken förvaltningen tilldelats pris, planeras också framöver.

Tillsynsinsatser 2012 i siffror

Under år 2012 har totalt 1696 arbetstimmar lagts på reservatstillsynen mot planerade 1548 timmar. De operativa tillsynstimmarna, 1171 h som förvaltningen debiterar för, är upparbetade.

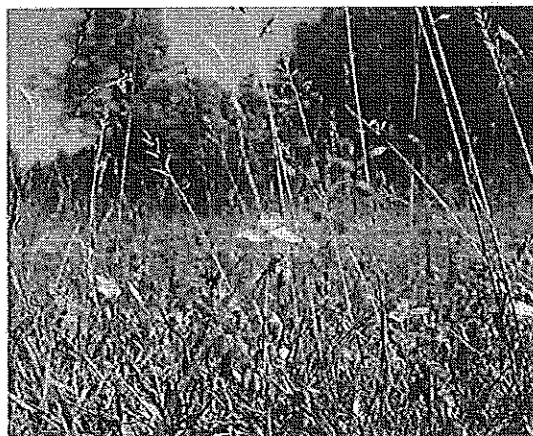
Slut

Bilagor

1. Rapport- Tillsynsarbetet i Stockholms olika natur- och kulturresevat 2012
2. Tillsyn Skyddade områden, Åtgärds- och statussammanställning 2012
3. Uppföljning av bevarandestatus i öppna gräsmarker i Stockholms stads natur- och kulturresevat 2012, Sammanfattning.

TILLSYNSARBETET 2012 I STOCKHOLMS SKYDDADE OMRÅDEN ENLIGT 7 KAP MILJÖBALKEN

Stockholms stad har åtta kommunalt skyddade naturområden – sju naturreservat och ett kulturresevat – i vilka miljöförvaltningen utövar tillsyn. Reservaten innehåller även tre så kallade Natura 2000-områden som utpekats enligt EU:s habitatdirektiv. Under 2011 tillkom dessutom ett interimsskydd enligt miljöbalken 7:24 för träden i Nationalstadsparken, där tillsyn har börjat att utövas under 2012. Här följer en redovisning av tillsynsarbetet 2012 i de enskilda reservaten och en bedömning av tillståndet för dem.

Objekt	Laga kraft år	Yta i hektar	Natura 2000-område, utpekad p.g.a.:
Judarskogens naturreservat	1995	95	St. vattensalamander + Fuktskog (under utveckl.)
Kyrksjölötens naturreservat	1997	50	St. vattensalamander + Sjö med kransalger + Fuktskog (under utveckl.)
Hansta naturreservat	1998	280	Ek-hassellundar
Grimsta naturreservat	2004	320	
Flatens naturreservat	2006	760	
Igelbäckens kulturresevat	2006	411	
Sätraskogens naturreservat	2006	256	
Naturreservatet Nackareservatet	2006	99	
Interimsskydd för träd i Nationalstadsparken	2011	1750	
Summa		4021	

Redovisning av tillsynsinsatser och bedömning av status

Nedan följer en övergripande sammanställning för respektive natur- eller kulturresevat, dels med beskrivning av reservatet och förvaltningens tillsynsinsatser 2012, dels med en bedömning av bevarandestatusen 2012.

Miljöförvaltningen söker systematiskt följa upp tillståndet för de värden som reservaten avser skydda, med hänsyn till de mål som satts upp i reservatsbeslut och fastställda skötselplaner. Själva uppföljningen av denna s.k. *bevarandestatus* ligger utanför den operativa tillsynen men är till stor hjälp vid rådgivning till förvaltarna om lämpliga prioriteringar som både förebygger försämringar och överträdelser, samt gynnar friluftsliv och naturvärden.

Förvaltningen har utgått från Naturvårdsverkets handbok 2003:3 om hur reservatsbeslut inklusive bevarandemål och status bör följas upp och sökt anpassa metodiken till de resurser som för närvarande finns i staden. Med bevarandestatus för en naturtyp/livsmiljö menas summan av faktorer som påverkar livsmiljön och dess typiska arter när det gäller utbredning, struktur och funktion samt de typiska arternas långsiktiga överlevnad. Vid bedömning av bevarandestatus för rekreativa värden har områdenas status för rekreation, friluftsliv inklusive tillgänglighet, sociala och pedagogiska värden vägt in.

I bedömningen har det aktuella tillståndet för bevarandevärdena jämförts med de förhållanden som rådde då reservatet bildades. (Dock ingår inte bedömning av de kulturhistoriska värdenas tillstånd, då detta kräver en annan form av expertkompetens än miljöförvaltningens).

För bedömningen i 2012 års tillsynsrapport används följande indelning för bevarandestatusen:

- Gynnsam
- Övervägande gynnsam
- Mindre gynnsam
- Ej gynnsam

För att statusen ska bedömas som "Gynnsam" ska de värden som har varit centrala för reservatets tillkomst bedömas vara goda och långsiktigt hållbara. Ser förvaltningen en klar negativ påverkan på de centrala värdena jämfört med ursprungsläget bedöms bevarandestatusen vara "Ej gynnsam". Om påverkan eller förändringar skett i båda riktningar kan statusen vid bedömningstillfället anses antingen "Övervägande" eller "Mindre" gynnsam, beroende på vilken påverkan som dominerar. Förvaltningen arbetar fortlöpande med att utveckla bedömningsgrunderna. Bedömningen grundar sig på förvaltningens fältinspektioner under året, uppföljning av tillsynsärenden, inventeringar och utlagda provrutor. Under 2010 gjordes en undersökning där provrutor las ut för naturtypen barrskog och under 2011 undersöktes ekmiljöer på liknande sätt. I år 2012 har förvaltningen följt upp hävdgynnad flora i reservatens öppna gräsmarker, vilket presenteras i bilaga 3. Tanken är att fånga upp förändringar i tid, så att åtgärder kan sättas in vid behov.

Naturreseptatet Nackareservatet i Stockholms stad

Skogslandskapet i inre delen av Tyrestakilen utgörs idag av de båda kommunala naturreseptatet Nackareservatet i Stockholms stad resp. i Nacka kommun. Reservatet nyttjas för många friluftaktiviteter som närrekreation, vandring, orientering, skidåkning, skridskoåkning, fiske, cykling, svamp- och bärplockning. Lilla Sickla vid Sicklasjön är ett av de värdefullaste områdena i Stockholmsdelen av Nackareservatet, både när det gäller natur och kultur. Inne i Hammarby Sjöstads bostadsområde ligger en enklav av reservatet – Sickla ekpark. Ekbacken är mycket uppskattad av invånarna som närmatur. Insektsinventeringar på platsen visar att ett flertal arter av skyddsvärda insekter trivs i ekarna.

Efterlevnad av bestämmelser

Miljöförvaltningen har under året utfört inspektioner i reservatet, enskilt och tillsammans med verksamhetsutövare, och gör bedömningen att efterlevnaden av bestämmelser 2012 generellt varit god med få undantag. Förvaltningen har dock fått in klagomål på nedskräpning och lösspringande hundar. Lösspringande hundar har varit en aktuell fråga under fler år, och har engagerat såväl miljöförvaltningen som reservatsförvaltaren. Nya hundrastområden/gårdar har tillkommit utanför reservatet (Stockholm stad), och miljöförvaltningen kommer framöver att följa upp vilken effekt det får. Enskilda tillsynsärenden under 2012 har bland annat gällt OK Ravinens cykeltävling som hållits inom Nackareservatet samt ianspråkstagande av mark för tillfällig skolgård i Sickla ekpark. Dessa ärendebesluten har också följts upp under året, med övervägande positivt resultat.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Nackareservatet

Förvaltaren, Skarpnäcks stadsdelsförvaltning, har med resurser från den centrala medelreserven låtit utföra en rad skötselinsatser i reservatet under året. Miljöförvaltningen har, vid ett flertal tillfällen, medverkat vid diskussioner i fält om lämpligt skötselupplägg med anledning av detta. Åtgärderna har bland annat innefattat restaurering av ekmiljöer vid Lilla Sickla och runt Brotorp, skötsel av brynzoner och slyröjning och friställning av ek och tall utmed gångvägar. Arbetet har bedrivits på ett sätt som gynnar reservatens värden. Den ideella föreningen Lilla Sickla vänner har, i samråd med miljöförvaltningen, fortsatt den goda insatsen att röja bort gran från eklundarna vid Lilla Sickla.

Statusbedömning Nackareservatet

Bevarandestatusen för Nackareservatets naturvärden bedöms främst utifrån området som en sammanhållen regional värdekärna, med dess variation av värdefulla biotoper. Inom Stockholmsdelen bedöms bl. a. tillståndet för ekmiljöerna och strandmiljöerna men även de skogliga delarna.

Förra årets inventering av ekmiljöer visade på behovet av ökad adekvat skötsel. Årets skötelsatsningar är därför ett steg i rätt riktning. Fjolårets inventering av barrskog

indikerade en låg bevarandestatus för barrskogslevande arter p g a liten mängd död ved. Vid årets skötselinsatser har grövre stammar lämnats kvar på lämpliga ställen i reservatet så att mängden liggande död ved har ökat något, vilket är positivt. Under 2012 har miljöförvaltningen följt upp bevarandestatusen för öppna gräsmarker i reservaten. Inom Nacka lades en provyta ut. Resultatet indikerar att bevarandestatusen för hävdgynnade arter är övervägande gynnsam vad gäller artutveckling, men skötseln av gräsytorna skulle behöva ses över så att de blev mer differentierade och bedrevs med redskap anpassade till florán. Miljöförvaltningen avser att arbeta fram ett förslag till hur skötseln skulle kunna utvecklas, under 2013. Reservatet bedöms under 2012 ha en övervägande gynnsam status för de naturvetenskapliga värdena. Trenden är att statusen är under förbättring. Om de skötselåtgärder som nu utförts under året följs upp med återkommande skötsel kan områdets värden förstärkas.

Bevarandestatusen för de rekreativa värden i Stockholms del av Nackareservatet bedöms främst utifrån områdets status för närrekreation och som entré till det stora friluftsområdet. Tillgänglighet och tillstånd för sociala, estetiska och pedagogiska värden vägs in. Bevarandestatusen för 2012 bedöms vara övervägande gynnsam. Årets skötselinsatser har varit positiva för besökarnas möjlighet att nyttja reservatet fullt ut. Vissa stigsystem behöver dock fortfarande ses över vad gäller slitage.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Nackareservatet år 2012 är "Övervägande gynnsam". Trenden är att statusen är under förbättring.

Judarskogens och Kyrksjölötens naturreservat

Judarskogen och Kyrksjölöten hör till stadens mindre naturreservat. De är mycket välbesökta och har stor betydelse både för invånarna i Bromma och i hela västra Stockholm. Närheten till tunnelbanan gör områdena lätta att nå och reservaten är tillräckligt stora och varierade för att motivera en långväga utflykt. Särskilt skol- och förskolegrupper från olika stadsdelar använder områdena i sin verksamhet.

Kyrksjölötens naturreservat är också ett viktigt närmaturområde. Skolan Nya Elementar använder regelbundet reservatet i undervisningen. Stora delar av båda reservaten är utpekade som Natura 2000-områden enligt EU:s Habitatdirektiv, vilket innebär ett internationellt åtagande.

Efterlevnad av bestämmelser

Generellt har efterlevnaden av bestämmelserna varit god i båda reservaten, förutom mindre nedskräpning.

Trafikkontoret har beviljats tillstånd för trafiksäkerhetshöjande åtgärder utmed Spångavägen, vilket berör Kyrksjölötens norra del. I villkoren för tillståndet ingår bland annat att projektera och anlägga två grodtunnlar under vägen. Under året har därför flera möten hållits kring detta. Målet är att grodtunnlarna ska kunna vara klara i slutet av 2013. Tunnlarna kommer sannolikt medföra en positiv påverkan på områdets groddjur.

I Judarskogen har idrottsförvaltningen beviljats tillstånd för att anlägga en ny grusad rasthage för hästar från ridskolan som gränsar till reservatet, på grund av skärpta djurskyddskrav från länsstyrelsen. Den nya rasthagen ska anläggas på en öppen ängsmark inom reservatet och medför att en befintlig ridstig behöver flyttas. Under året har Bromma SDF börjat förbättra reservatens gränsmarkeringar. SDF har också tagit ner riskträd på några platser och gallrat ut gran i ädellövskog.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Judarskogen och Kyrksjölöten

Under 2012 har Bromma SDF sökt och beviljats extra resurser ur den centrala medelreserven för åtgärder i båda reservaten. Åtgärderna påbörjas vintern 2012. Behovet av flera av skötselåtgärderna, som t ex gallring av gran i fuktlövskogen och röjning i ekmiljöer i Judarskogen, är påtalade sedan tidigare.

Statusbedömning i Judarskogen och Kyrksjölöten

Båda naturreservaten innehåller så kallade Natura 2000-områden, vilka har ett starkt skydd av EU:s art- och habitatdirektiv. Grunden för Natura 2000 var den för några decennier sedan starka förekomsten av större vattensalamander som vanligtvis trivs i den typ av fuktlövskog som finns i de båda områdena. Men vid senare tiders inventeringar har arten inte hittats i något av områdena. År 2007 gjorde därför Länsstyrelsen följande bedömning av bevarandestatusen för större vattensalamander: *"Ej gynnsam i dagsläget, men arten har goda förutsättningar att återkolonisera om den får tillgång till lämpliga leklokaler."*

Länsstyrelsen och staden påbörjade 2009 ett projekt för att försöka återinföra arten i Judardammen igen. Våren 2009 flyttades tillfälligt 100 vuxna salamandrar, från den livskraftiga populationen i Olovslundsdammen i Bromma, till Judardammen, för att dessa skulle föröka sig. Detta resulterade i ca 400 unga salamandrar senare samma sommar. Eftersom större vattensalamander blir köns mogen efter 3-5 år var det först i år, 2012, som en ny inventering på sensommaren skulle kunna visa om försöket att återinföra arten hade lyckats eller ej. Vid räkningen kunde man konstatera att resultatet var bättre än väntat med hela 332 unga individer! Den lyckade återkoloniseringen i Judardammen förbättrar möjligheterna till att Judarskogen ska kunna uppnå god bevarandestatus. Eftersom försöket har fallit mycket väl ut kan det därför inom några år bli aktuellt att pröva metoden även i Kyrksjölöten. Under året har diskussioner förts med bland annat Idrottsförvaltningen om att ytterligare utöka den grävda groddammen vid Kyrksjön innan ett sådant försök till återinförande påbörjas.

I Kyrksjölötens Natura 2000-område utgörs själva sjön av naturtypen "Kalkrikt mesotroft vatten med bentiska kransalger". Vid inventeringen 2007 täckte beståndet av kransalgen rödsträse cirka 80% av sjöbotten och var i god kondition.

Undersökningen av barrskogsmiljöer 2010 i de båda reservaten indikerade en gynnsam bevarandestatus i Judarskogen, medan statusen var "Ej gynnsam" för Kyrksjölöten för barrskogens arter. Mängden död ved behöver ökas i Kyrksjölöten.

Förvaltningens undersökning 2011 indikerade att statusen för ekmiljöerna i Judarskogen är "Övervägande gynnsam" medan den i Kyrksjölöten är "Mindre gynnsam". Förvaltaren har påbörjat åtgärder för att förbättra såväl yngre som äldre ekars vitalitet under 2012 och kommer att fortsätta under 2013.

I år, 2012, har förvaltningen följt upp bevarandestatusen för arter knutna till öppna gräsmarker i Judarskogen. Resultatet är svårbedömt p g a inventeringsförhållandena, men bedöms som övervägande gynnsamt för mer vanligt förekommande arter. De öppna fälten vid Judarängen har slagits med rotorslätterbalk. För en förbättrad bevarandestatus skulle anpassade redskap behöva användas och skötseln bli mer differentierad jämfört med idag, med omväxlande träda och slätter. Miljöförvaltningen avser att arbeta fram ett förslag till hur skötseln skulle kunna utvecklas, under 2013.

De rekreativa värdena i Judarskogen och Kyrksjölöten bedöms bland annat utifrån tillgänglighet, upplevelsevärden samt möjligheten till pedagogik för besökarna. För både Judarskogen och Kyrksjölöten bedöms de rekreativa värdena 2012 ha gynnsam status. Reservaten fungerar mycket bra för friluftsliv och naturundervisning. Särskilt Judardammen har varit ett välbesökt mål för många barn. Under 2013 kommer de nya reservatsskyltarna att sättas upp, vilket ytterligare kommer att förbättra vistelsen i områdena.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus år 2012 är "Övervägande gynnsam" för både Judarskogen och Kyrksjölöten. Trenden bedöms vara stabil, men under förbättring på grund av flera påbörjade åtgärder vintern 2012/2013.

Flatens naturreservat

Flatens naturreservat, stadens största friluftsområde, är välbesökt både av närboende och mer långväga besökare. Inom området finns, utöver stora ytor med olika typer av skog, också populära målpunkter såsom Flatensbadet, flera koloniområden och lokaler för föreningsverksamhet, vilka bidrar till en hög nyttjandegrad. Många skolor i närheten använder området i undervisningen.

Efterlevnad av bestämmelser

Under 2012 har förvaltningens ekologer gjort flera tillsynsinspektioner i Flatens naturreservat. Vid inspektionerna har bland annat tidigare tillsynsärenden såsom trädfällning och olaga tippning följt upp. Förvaltningen anser att efterlevnaden av reservatets föreskrifter och bestämmelser har varit god under året, med undantag för ett några fall nedskräpning samt upplag. Miljöförvaltningen har bland annat följt upp krossverksamheten på Sköndals marker, där del av krossupplaget tangerat gränsen till reservatet, varvid åtgärd krävts. Förvaltningen har också varit behjälplig vid åtgärder för förbättrad uppmärkning av reservatsgränsen mot Sköndal. Problemet med terrängkörning av motorcyklister kvarstår i östra delen av reservatet. Förnyad kontakt med polisen är planerad. Under 2012 har flera nya dispens- och tillståndsärenden behandlats som gällt t ex angående vattenprovtagning, framförande av motorbåt. Ärendena kommer

kontinuerligt att följas upp även under 2013. Några klagomål har inkommit bland annat om trädfallning och terrängkörningen inom reservatet.

Tillsynsrådgivning i Flatenreservatet

Förvaltaren, Skarpnäcks stadsdelsförvaltning, har med resurser från den centrala medelreserven låtit utföra en rad skötselinsatser i reservatet under året.

Miljöförvaltningen har, vid ett flertal tillfällen, medverkat vid diskussioner i fält om lämpligt skötselupplägg med anledning av detta. Åtgärderna har bland annat innefattat restaurering av ekmiljöer vid Ekudden och vid Listuddens koloniområde, skötsel utmed gångvägar, slåtter vid Orhems gård. Arbetet har bedrivits på ett sätt som gynnar reservatens värden.

Bedömning av status i Flatenreservatet

Statusen på reservatets naturvärden har främst bedömts utifrån områdets funktion som regional sammanhållen grön kil, samt utifrån tillståndet för värdefulla biotoper såsom skogsmark, särskilt känsliga vatten- och ädellövsmiljöer samt det öppna kulturhistoriska landskapet. Reservatets naturvärden är i stor utsträckning beroende av att spridningsvägar till omgivande naturområden upprätthålls och att reservatets värdefulla biotoper bevaras, bl. a genom lämplig skötsel. Spridningsvägen norrut för eklevande arter har försvagats i och med att en biogasanläggning anlagts mellan Flatenvägen och Tyresövägen, samt västerut Farsta med anledning av påverkan på ekmiljöerna inom Sköndals marker. Uppväxna träd som dessa är svåra att kompensera inom rimlig tid. Hur kompensationen kommer att ske med tanke på spridningsfunktionen är därför oklart.

Förra årets inventering av ekmiljöer indikerade att ökad adekvat skötsel var nödvändig, därför är det positivt mer omfattande restaureringsåtgärder i reservatets ekmiljöer har satts igång under året. Stammar har lämnats i skogen för att öka mängden död ved vilket gynnar områdets naturvärden. Om de skötselåtgärder som utförts under året följs upp med återkommande skötsel kan områdets värden inom relativt kort tid stärkas. Naturskyddsföreningen har under året också skött en del av en öppna marken vid Ekudden.

Under 2012 har förvaltningen utfört en inventering och analys av bevarandevärdet i reservatets öppna gräsmarker. Negativa till neutrala trender kan ses för hävdgynnad flora i Flatenreservatet och statusen bedöms som mindre gynnsam. Gräsmarkerna har i stor utsträckning inte skötts de senaste åren med undantag för vissa hästhagar. I slutet av 2012 sattes dock lämpliga slåtterinsatser in vid Orhems grindstuga. För att den hävdgynnade flora som finns ska bevaras och utvecklas behöver större delar av reservatets gräsmark skötas och då på ett differentierat sätt och med anpassade redskap. Miljöförvaltningen avser att arbeta fram ett förslag till hur skötseln skulle kunna utvecklas, under 2013.

Reservatets rekreativa värden har bedömts utifrån tillgänglighet, framkomlighet samt upplevelsevärden för besökarna, med fokus på den mångfald av rekreativmiljöer och

friluftaktiviteter som området erbjuder. Den planerade upprustningen av Flatenbadet är en positiv då området har stor potential för stockholmarnas rekreation. Stadsdelsförvaltningen har inför vintern 2012-13 beredskap för att ploga upp Flatensjön för skridskoåkning, vilka gör att Flaten kan nyttjas bättre året om. Den skötsel som bedrivits, inte minst utmed promenadstråken, ökar områdets rekreativvärden.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Flaten år 2012 är "Mindre gynnsam". Statusen är dock under förbättring speciellt vad gäller skötselinsatser.

Sätraskogens naturreservat

Sätraskogens naturreservat är sedan länge omtyckt som både ströv- och närrekreativsområde. Tillgängligheten är god och fina gångstråk som t ex promenadvägen utmed Mälarstranden bidrar till hög nyttjandegrad. Målpunkter såsom de båda baden och campingplatsen lockar även mer långväga besökare till området. Förskolegrupper från hela Skärholmen nyttjar området i sin verksamhet.

Efterlevnad av bestämmelser i Sätraskogen

Miljöförvaltningen anser att efterlevnaden av föreskrifterna i reservatet har varit god under 2012, med några undantag. Vissa problem med nedskräpning återstår vid entréerna, förstörelse av skyltar har likaså fortsatt under året. Miljöförvaltningen har under 2012 fortsatt att ha tillsyn vid anläggandet av den nya ridanläggningen i Sätraskogen, och på plats i fält gett råd om hänsynstagande, framför allt gällande ny dragning av ridstigar. Ytterligare remisser angående tillståndsärenden som gäller Förbifart Stockholm har hanterats av förvaltningen. Miljöförvaltningen har aktivt deltagit i möten angående projekt Förbifart Stockholm med Trafikverkets för att få en samlad bedömning av påverkan på reservatet och föra att få till stånd lämpliga kompensationsåtgärder. Förvaltningen likaså lämnat remissynpunkter till mark- och miljödomstolen.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Sätraskogen

Ett flertal inspektioner har utförts i fält under 2012 varav några tillsammans med förvaltaren på Skärholmens stadsdelsförvaltning. Vid rådgivningstillfällena har frågor och råd dispens- och tillståndsärenden i första hand hanterats. Förvaltaren har med resurser från den centrala medelreserven låtit utföra en rad skötselinsatser i reservatet under året. Miljöförvaltningen har vid ett flertal tillfällen, medverkat vid diskussioner i fält om lämpligt skötselupplägg i fält. Åtgärderna har bland annat innefattat restaurering av kulturmiljöer inklusive ekmiljöer vid Skärholmens gård och Tusculum, skötsel utmed gångvägar och framför allt utmed strandpromenaden. Arbetet har bedrivits på ett sätt som gynnar reservatens värden.

Statusbedömning i Sätterskogen

Reservatets naturvärden har främst bedömts utifrån områdets funktion som regional sammanhållen grön kil, samt utifrån tillståndet för värdefulla biotoper såsom skogsmark, ädellövsmiljöer, det öppna kulturhistoriska landskapet, liksom de ekologiskt särskilt känsliga vatten- och strandmiljöerna. Resultatet av förra årets inventeringar i ekmiljöer indikerade att dessa miljöer behöver skötas på ett mer adekvat sätt och att mängden död ved behöver öka. Därför att är de skötselåtgärder som förvaltaren låtit utföra under året ett steg i rätt riktning. Under 2012 har miljöförvaltningen inventerat och analyserat bevarandevärdet i reservatets öppna gräsmarker. Resultatet indikerar att bevarandestatusen för hävdgynnade arter är mindre gynnsam p g a utebliven eller mindre lämplig skötsel och svag artutveckling. Förvaltaren har dock hållit vissa gräsmarkerna öppna genom klippning, vilket är positivt ur rekreationssynpunkt. Det finns dock hävdgynnad flora kvar i Sätterskogens gräsmarker, och om kontinuerlig skötsel sker under längre tid kommer statusen för hävdgynnade arter sannolikt att förbättras. Miljöförvaltningen avser att arbeta fram ett förslag till hur skötseln skulle kunna utvecklas, under 2013.

Förvaltningen noterar att ingreppet som den nya ridanläggningen gör i centrala delar av reservatet, ännu inte har kompensrats, vilket påverkar statusbedömningen. Bevarandestatusen för de rekreativa värdena i Sätterskogen bedöms utifrån tillgänglighet, upplevelsevärden samt pedagogik. Den skötsel som bedrivits utmed strandpromenaden och andra gångvägar under 2012 är positivt för besökarnas möjlighet att nyttja reservatet. Likaså den ökade satsningen på vinteraktiviteter så som spårning för skidåkning och promenader. Den pedagogiska verksamhet som bedrivits genom fältskolan i Skärholmen har under året skurits ned, vilket är negativt då det minskar barns möjlighet att nyttja reservatet och lära om såväl den omgivande miljön som miljösamband i stort.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Sätterskogen 2011 är "Mindre gynnsam". Statusen är dock under förbättring.

Hansta naturreservat

Hansta hör till Järvafältet och ingår därmed i ett av Stockholmsstraktens största strövområden. Reservatet har mycket skog som ansluter till naturreservat i Järfälla och Sollentuna. Södra delen gränsar till Igelbäckens kulturreservat i Stockholm. Särskilt värdefulla är ek- och hassellundarna, som utgör Natura 2000-område enligt EU:s habitatdirektiv. Det ålderdomliga jordbrukslandskapet är i det närmaste intakt med ett stort antal fornlämningar från bronsåldern och framåt.

Från bostadsområdena i Norra och Södra Järva når man lätt Hansta, och även från grannkommunernas angränsande friluftsområden. Reservatet genomkorsas av många stigar och leder och är populärt hos orienterare och vandrare. Ett antal skolor och

förskolor från bostadsområdena i Akalla, Husby och Kista nyttjar området i sin verksamhet. Flera ridstall finns kring Hägerstalund.

Efterlevnad av bestämmelser i Hansta

Förvaltningen har inspekterat reservatet under 2012, både på egen hand och i sällskap med förvaltaren Trafikkontoret samt andra kontor och verksamhetsutövare.

Kompensationsåtgärder för Förbifart Stockholm har diskuterats vid ett flertal möten med Trafikverket, bland annat återställande av motocrossbanan efter 2015, groddammar, inventering och synliggörande av fornlämningar samt upprustning av Hägerstalunds trädgård. I remissvar till Mark- och miljödomstolen angående tillståndsprövning för Förbifarten, har Miljö- och hälsoskyddsnämnden bland annat påtalat behovet av en samlad plan för kompensationsåtgärder för samtliga reservat, samt av en plan för att säkra livsmiljön för större vattensalamander i Stordiket i Hansta.

Motorcrossverksamheten i entréområdet har fortsatt som träningsverksamhet under året. Enligt beslut från Länsstyrelsen får verksamheten endast tillåtas fram till 2015. Hösten 2011 gav Stadsbyggnadsnämnden reservatstillstånd även för tävlingar fram till 2015, i linje med vad miljö- och hälsoskyddsnämnden tidigare beslutat vid anmälan om miljöfarlig verksamhet. Tillståndsbeslutet är fortfarande överklagat till länsstyrelsen och har ännu inte vunnit laga kraft. Spolplattan för motorcrosscyklar, som är ett villkor för tävlingsverksamhet, är ännu inte påkopplad till avloppsnätet. Klubben har därför inte kunnat anordna några tävlingar under 2012.

Under året har förvaltningen varit i kontakt med motorcrossklubben vid ett flertal tillfällen angående den stora anlagda parkeringsytan invid banan. Parkeringen är till för både reservatsbesökare och klubbens medlemmar. Parkeringen har dock varit olovligt instängslad och använd som biluppställningsplats under större delen av året. Parkeringen ska vara återställd i januari 2013.

Förutom den olovliga stängslingen och biluppställningen har efterlevnaden av föreskrifter och bestämmelser i Hansta under 2012 generellt varit god. Förvaltningen har tagit emot enstaka klagomål gällande tippning och uppställning av husvagnar.

Tillsynsrådgivning

Miljöförvaltningen har inspekterat reservatet i sällskap med förvaltaren Trafikkontoret och diskuterat stängslingen av parkeringsytan.

Statusbedömning i Hansta

Bevarandestatusen för Hanstas naturvärden bedöms som en del i ett stort sammanhängande grönområde, Järvakilen.

I Hanstareservatets inre delar bedöms statusen för naturvärdena 2012 vara fortsatt gynnsam. Förvaltningens tidigare inventering i ekmiljöer har dock visat på att ett ökat

ljusinsläpp i vissa av bestånden är viktigt. De barrskogsmiljöer som inventerades 2010 visade ett tydligt gynnsamt tillstånd.

Hästbete har återupptagits. Resultatet från den återupptagna hästbetet i den öppna marken med skogsdungar norr om Hägerstalund är ännu inte undersökt. Behovet var dock stort i den igenväxande gräsmarken som inte betats på många år. I årets undersökning av bevarandestatus för arter i öppna gräsmarker har en provtransekt lagts i en av Hanstas skogsgräsmarker. Inventeringen visar på en övervägande gynnsam bevarandestatus för hävdgynnade arter av traditionell karaktär. Däremot saknades rödlistade eller Artarken-arter.

Vid miljöförvaltningens groddjursinventering 2008 påträffades bland annat den sällsynta större vattensalamandern i motocrossbanans dike och små vattensamlingar. Däremot är inte miljön för djuren helt tillfredsställande, då problem finns med igenväxning av diket och uttorkning av pölarna. Småvattnen i banan bör restaureras alternativt ersättas på ett sätt som gynnar groddjuren.

Statusen för Hanstas rekreationsvärden bedöms vara fortsatt gynnsam. Undantag är bullerstörningar vid motocrossträningen, som dock sker under begränsade tider för träning eftersom tävlingsverksamheten inte kunnat komma igång. Stadens nya infotavlor och ledmarkeringar inne i skogen har förbättrat tillgängligheten.

För att statusen ska fortsätta vara gynnsam i reservatet är det mycket viktigt att förvaltaren kan upprätthålla nivån på skötsel och investeringar.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Hansta 2012 är ”Gynnsam”. Trenden bedöms vara stabil, men under förbättring.

Igelbäckens kulturresevat

Igelbäckens dalgång på Järvafältet är till stora delar lagskyddad av de ingående kommunerna. Reservaten är viktiga länkar i det regionala grönsambandet Järvakilen. I Stockholms del har man särskilt lyft fram de höga kulturhistoriska värdena med ett kulturresevat. Kulturresevatet erbjuder sociala mötesplatser i en lugn miljö. Fältet används av ett stort antal människor, främst närboende, skolor och daghem, som strövområde och för många olika aktiviteter. Det bevarade kulturlandskapet ger besökaren en känsla av landsbygd; betande kor, får och hästar uppskattas av många och vid Hästa Gård finns stadens enda jordbruk i drift.

Reservatet har många välanvända stigar och gång/cykelstråk och de gamla gårdarna har ett rikt utbud av aktiviteter, inte minst för barn. Igelbäcken och koloniområdena är andra populära utflyktsmål. De öppna fälten närmast bebyggelsen används för bollspel, rörelselekar och annan ytkrävande rekreation. Fältskolan vid Eggeby gård har naturpedagogisk verksamhet för barn och ungdomar. Granholmstoppen är en fin utsiktsplats med discogolfanläggning och servering. Vid Akalla by finns bangolf och

väster om Akallavägen en driving range för golfare. Generellt är tillgängligheten till området mycket god med sex tunnelbanestationer inom promenadavstånd från fältet.

Efterlevnad av reservatsbestämmelser

Kulturreseptatet berörs av en rad projekt som normalt inte brukar vara aktuella för skyddade områden. Utbyggnad av motorväg E18 längs med reservatets östra och södra gräns startade 2009. Motorvägen Förbifart Stockholm planeras gå genom reservatets västra del. Reservatsgränsen har från början anpassats till E18s nya sträckning och i reservatsbestämmelserna finns ett förbehåll för Förbifarten. Merparten av de vägrelaterade ingreppen i fältets naturmiljö kan därför ske utan prövning enligt föreskrifterna. Dock har det i byggskedet för E18 samt vid undersökningar inför Förbifarten uppstått behov av ingrepp som strider mot föreskrifterna. Mycket tillsynstid har även under 2012 lagts på att följa dessa vägprojekt och olika ärenden förknippade med dem. Efterlevnaden av bestämmelser har här generellt varit god och fortlöpande kommunikation med Trafikverket har skett under året.

Staden avser även genomföra flera andra projekt i kulturreseptatet, som till skillnad från motorvägarna kräver prövning gentemot föreskrifterna. En ny cykelväg berör Skogvaktarkärret i östra delen av reservatet, det så kallade Kymlingestråket. En delvis ny promenadväg planeras dessutom från Rinkebyterrassen till Kista, vilken berör fornäkrar. Planering av en begravningsplats i reservatets sydvästra del påbörjades 2009 och har fortsatt under 2012. Miljöförvaltningen har lagt ner mycket tid under 2012 på att delta i diskussioner om olika projekt och bistå med information om reservatsbestämmelser, naturvärden och behov av hänsyn.

Efter tillstånd 2011 har delar av reservatets grusvägar fått en beläggning i syfte att underlätta för cyklister. Övriga tillsynsärenden har bland annat varit misstänkt tjuvskytte av smådjur, vilket var ett problem även föregående år, olovlig trädfällning, dumpning av bilar och trädgårdsavfall. Klagomål har inkommit om bristfällig skyltning om kopplingsväg för hundar, nedfallna träd och snöröjning av gc-vägar.

Tillsynsrådgivning i Igelbäcksreservatet

Under 2012 har förvaltningen träffat förvaltarna Trafikkontoret och Stadsdelsförvaltningen, bland annat för att diskutera gränsdragningar och inriktning på skötsel av reservatet. Fältinspektioner har även skett tillsammans med Stadsmuseet. Under året har det skett en del förändringar kring Hästa gårds organisation, vilket har inneburit att en del av 2012-års inplanerade skötselåtgärder kommer att genomföras 2013 istället.

Statusbedömning för Igelbäckens kulturreseptat

För Igelbäckensreservatets samlade bevarandevärden dominerar de försämrande inslagen över förbättringarna. Bygget av trafikleden E18 som nu pågått i fyra år innebär fortsatta störningar i det södra och östra gränsområdet. Tillgängligheten till reservatet från dessa håll är begränsad. Våtmarker, fuktängar och torrbackar är exempel på värdefulla

naturmiljöer som de senaste åren påverkats av både själva vägbygget och följdverkningar av flyttad GC-väg, ledningsdragning med mera.

Andra faktorer som spelar in i bedömningen är viss igenväxning av våtmarker och ekmiljöer, vilka behöver åtgärdas. Skyltning upplevs otillräcklig av vissa besökare och problem med vandalisering, lösa hundar, tjuvjakt med mera kvarstår. Skadorna av vandaliseringen 2010 på vindskyddet och skyltarna vid Skogvaktarkärret har dock åtgärdats. Förvaltaren har under året fortsatt byta ut ytterligare 6 träbroar över Igelbäcken, vilket är positivt för rekreation.

Förvaltningens inventering av ekmiljöer i reservatet under 2011 gav resultatet "Övervägande gynnsam bevarandestatus". För att biologiskt värdefulla träd ska kunna utvecklas på sikt och "Gynnsam status" uppnås behöver förvaltaren vidta vissa skötselåtgärder i ekbestånden. Tillgången på död ved behöver säkras inför framtiden.

Årets uppföljning av bevarandestatusen för arter knutna till öppna gräsmarker visar övervägande gynnsam för hävdgynnande arter av traditionell karaktär, men mindre gynnsam för rödlistade arter. Orsaken bedöms främst vara igenväxning p g a brist på lämpligt anpassat bete samt på ett minskat markslitage. En möjlig åtgärd vore därför att kanalisera stigar och målpunkter till områden i behov av mer "tramp" eller att utveckla betet ytterligare.

Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Igelbäcksreservatet 2012 är "Ej gynnsam". Trenden bedöms vara stabil.

Grimsta naturreservat

Grimstaskogen har länge använts som friluftsområde och nyttjas flitigt. Området har god tillgänglighet och fina gångstråk och ridstigar, inte minst den långa sammanhängande promenadvägen utmed Mälarstranden. De två strandbaden Kanaan och Maltesholm är mycket populära. Skolor och förskolor från närliggande bostadsområden använder reservatet i sin verksamhet. Den natursköna och orörda Hässelby holme, som kan nås med båt, ingår också i reservatet, liksom de värdefulla ekmiljöerna vid Tyska Botten.

Efterlevnad av bestämmelser i Grimsta

Tillståndsärenden har gällt bland annat ridtävling i reservatet och oklarheter angående gränser för Stugängens koloniområde samt en tendens till etablering av anläggningar utanför arrendeområdet. Klagomål från allmänheten har bland annat gällt nedskräpning, otillåten tältning och lösspringande hundar. Dessa ärenden har tagits upp med förvaltarna som har behandlat ärendena. Förutom städningsåtgärder har förvaltarna påbörjat en informationsinsats om hundregler i reservatet.

Förbifart Stockholm kommer att gå i tunnel under Grimstareservatet, men en teknikbod berör strandpromenaden och buller från den tillfälliga hamnen på Lovön kommer att beröra Grimstaskogen i viss utsträckning. Risker för påverkan på naturmiljöer p g a eventuella förändringar av grundvattennivån har av Trafikverket bedömts som liten. Miljöförvaltningen har följt ärendet under året och lämnat synpunkter till såväl mark- och

miljödömsstolen som direkt till Trafikverket. Ett förbehåll i reservatsbestämmelserna innebär att kompensationsåtgärder inte kan krävas, enligt miljöbalkens 7 kap. Trafikverket har dock ställt sig positiva till åtgärder för att minimera störningarna under den långa byggtiden. Hittills finns förslag på att höja upplevelsevärdena längs stranden och på förstärkande åtgärder för lövträdsbestånd i reservatet. Förvaltningen kommer även fortsättningsvis att delta i möten och bevaka frågan inom tillsynsarbetet.

Tillsynsrådgivning

Fältinspektioner har skett i sällskap med förvaltare i båda delarna av Grimstareservatet. Reservatsförvaltarna har under 2012 fått medel för skötselinsatser i reservatet, vilket utmynnat i en rad av åtgärder. Exempel på åtgärder är restaurering av Jan Pers udde, naturvårdsinsatser vid Grimsta gårde och Maltesholmsstråket samt ut med strandpromenaden. Vidare har vassröjning vid Räcksta träsk utförts för att öka variationen av livsmiljöer. Rådgivning från miljöförvaltningen i fält har bland annat givits angående skötsel utmed strandpromenaden samt inför skötsel av ekmiljöer.

Bedömning av status i Grimsta

Bevarandestatusen har bedömts utifrån området funktion i stadens och regionens grönstruktur. Värdefulla biotoper som barrskog, ädellövskog, strandmiljöer och öppna kulturmarker följs upp. Vid förvaltningens inventering av öppna gräsmarker 2012 bedömdes statusen för Grimstas gräsmarker vara gynnsam. Ny slåtter vid Kanaanbadet har gynnat florin, och fortsatt årlig slåtter på Grimsta Gärde och Kanaanängen upprätthåller florin där. I området ekmiljöer, som uppvisade god status i förra årets inventeringar, har skötsel även bedrivits 2012. Även övriga skötselåtgärder tex vid Räcksta träsk som nämns ovan bidrar till att stärka reservatets värden. För att upprätthålla den gynnsamma statusen är det viktigt att det finns förutsättning att bedriva kontinuerlig skötsel av så gräsmarker som av övrig skötselgynnad natur.

Satsningar på motionsspår och gångvägar, slyröjning utmed gångstråk, har ökat friluftsvärdet och aktiviteter för allmänheten har hållits vid badstränderna. Fler satsningar, så som skräpbehållare, skyltning mm är också på gång i reservatet.

Effekten av tidigare exploatering i samma kärnområdet utanför reservatsgränsen, som ledde till en biotopförlust som sannolikt missgynnat skogslevande arter, har inte kompensats för. Denna biotopförlust är svår att ersätta, varvid detta påverkar statusen negativt.

***Den sammantagna bedömningen av bevarandestatus i Grimsta 2012 är
" Övervägande gynnsam". Trenden för statusen är stabil till under förbättring.***

Tillsyn av interimistiskt skydd i Nationalstadsparken 2012

Under året har miljöförvaltningen följt upp beslut om tillstånd om trädfällning samt fört diskussioner med stadsbyggnadskontoret angående informationsinsatser. Ett ärende behandlats där trädfällning har skett utan tillstånd vilket kommer att leda till åtalsanmälan.

Bilaga 2

Sammanställning av åtgärder och bedömning av bevarandestatus i natur- och kulturresevatnen 2012

Bilaga 2 Sammanställning av åtgärder och status i natur- och kulturresevatnen 2012

Typ av åtgärd eller bedömning	Flaten	Nacka-reservatet	Sätraskogen	Grimsta	Judar-skogen	Kyrksjölöten	Hansta	Igelbäcken	Summa
Förvaltarens skötselåtgärd, punktsats; antal	6	5	5	6	3	6	4	6	41
Förvaltarens skötselåtgärd, punktsats; Innehåll	Röjning av sly vid entréerna, slätter Orhem, Restaurering ekmiljöer Ekudden, rest. Ekmiljöer Listudden, släpning sigar Flatensjön, släpning sigar Drevviken, plogning för skridskåkning på Flatensjön	Borttagning av ringbarkade aspar på f d öppen mark, Lilla Sickla vännar har röjt bort unggran från ekmiljöer, restaurering av ekmiljöer Lilla Sickla, naturvårdsåtgärd vid Brotorp, fästning av ek och tall längs promenadstråk	Natur- och rekreationsåtgärd i utmed strandpromenaden, vilken är en lång sträcka, Restaurering av kulturmiljöer kring Tusculum, naturvårdsåtgärd i kring Skårholmens gård, belysning utmed motionsspår samt spårning för skidåkning	Släpning Grimsta, gårde m fl, gallring vid Matresholmsdräkt et och utmed strandpromenaden, restaurering Jan Pers holme, renovering kring elljusspår, vassklippning	Framtagning av nya reservatsskyltar, Påbörjad förbättrad gränsmarkering, Utbyta parkbänkar.	Framtagning av nya reservatsskyltar, Nedtagning av riskträd och urgallring av gran i ädelöv vid Nya Elementar, Återställning av upplagsplats vid Kortenslund, Underhåll av brygga och bänk vid Kyrksjön, Förbättrad gränsmarkering.	Uppsättning av forminnes- och naturskyltar längs motionsspår, Klippning av vägar, Underhåll av gö-väg från belysning, utbyta stolpar och nedtagning riskträd vid Granbyspåret, Upprustning av vindskydd vid Skogvaktarkärr, Fällning riskträd.	Ytterligare 6 träbroar utbyta över Igelbäcken. Röjning vid Granholmen. Backspellokal framröjd, Ny belysning, utbyta stolpar och nedtagning riskträd vid Granbyspåret, Upprustning av vindskydd vid Skogvaktarkärr, Fällning riskträd.	
Förvaltarens kontinuerliga skötsel; Innehåll	Slätter Orhem	Slaghacksklippning av ångarna söder om Lilla Sickla gård	Slaghacksklippning av delar av Varpaängen samt ångmarken i Skårholmsdalen. Dock ej med slätterredskap med uppdrag.	Slätter på Grimsta gårde, Grimsta enebacke samt Kanaanängen	Fortsatt slätter på Judarängen, Övriga gräsytor hålls öppna med gräsklippare.	Gräsytor hålls öppna med gräsklippare, ingen slätter.	Hästbete i öppen mark och i skogsdlunge norr om Hägerstalund (skötselområde 9 och 5).	Bete, åkerbruk och vallodling på stora ytor i reservatet (Hästa gård). Fortsatt bete vid Skogvaktarkärr, Skötsel inom Järva område.	
Internremisser dispens och tillstånd; antal	4	3	3	3	1	2	3	8	27

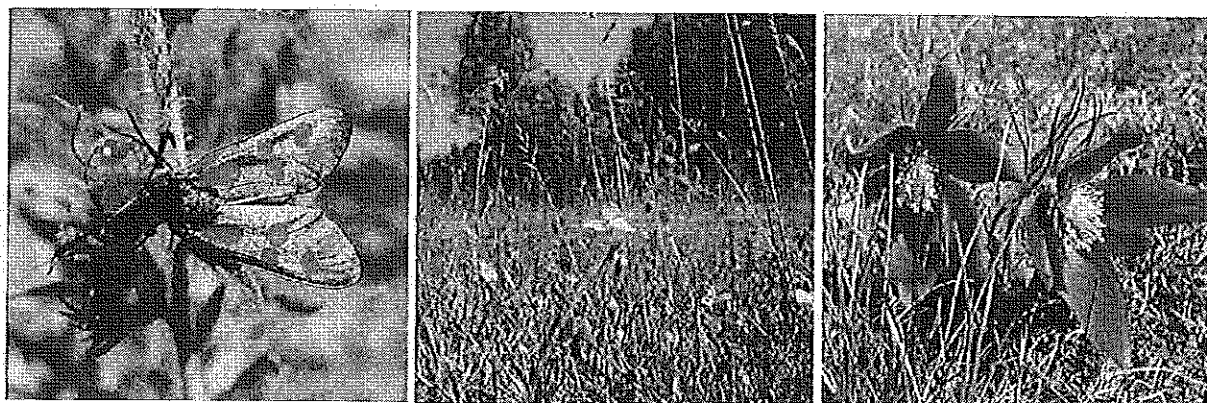
Typ av åtgärd eller bedömning	Flaten	Nacka-reservatet	Sätraskogen	Grimsta	Judar-skogen	Kyrksjölöten	Harsta	Igelbäcken	Summa
Internremsor dispens och tillstånd; innehåll	trädfällning, bergvärme, vattenprovtagning ; framförande av motorbåt	cykelvävning, skyltning, anordnande av lektya	provborrning Förbifarten 2 st ; ny röstig	Förbifart Stockholm, åtgärder kolonistugor	Utrökning av håstrastigar	Trafiksäkerhetsö jande åtgärder vid Spångavägen. Ledningar och byggetablering för ny förskola.	Provborrning och provuppmärkning för Förbifarten 2 st. Siktröjningar stornät	Återuppbyggnad av restaurang, borttagande och utjämning av massor, nytt cykelstråk (Kymmingestråket) ; rivning hangarer, tältläger, arkeologiska provgröpar (Förbifarten), provborrning (Förbifarten), anslagstavla för nya begravningsplats en	
Undersökningar antal	3	2	3	3	2	2	3	2	20
Undersökningar innehåll	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer, rekreationsanalys	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer, rekreationsanalys	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer, rekreationsanalys	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer	Nätverksanalys av ekmiljöer.	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer, rekreationsanalys	Inventering och analys av bevarandestatus i öppna gräsmarker, nätverksanalys av ekmiljöer	
Inspektion med förvaltare eller skötselansvarig; antal	2	2	3	2	1	1	1	1	13
Inspektion med övriga VU och kontor; antal	3	3	3	1	0	0	2	3	15
Egen inspektion; antal	2	2	2	3	1	2	2	1	15

[illegible]

Typ av åtgärd eller bedömning	Flaten	Nacka-reservatet	Sätraskogen	Grimsta	Judar-skogen	Kyrksjölöten	Hansta	Igelbäcken	Summa
Påverkan på naturmiljö; innehåll	Positivt: Det ökade antal skötselinsatser som skett under året. Ångmarken vid Grindstugan har slagits igen under 2012.	Positivt: Det ökade antalet skötselinsatser under året. Restaureringsinsatserna kring Lilla Sickla gård har återupptagits, ek- och tallmiljöerna kring Brotorp har restaurerats, Lilla Sickla vännar har gjort naturvårdsinsatser inom ekmiljöerna	Positivt: Det ökade antalet skötselåtgärder under året som rör dels ekmiljöer och kulturmarker. Positiv effekt av tidigare utförda naturvårdsåtgärder i ekmiljöer vid Skarholmens och Sätra gård. Negativt: Ej kompenserat intrång av byggnation vid Sätra ridskolehus, skötsel av de öppna gräsmarkerna bör öka och varieras, fler ekmiljöer kan restaureras	Positivt: De varierade skötselinsatserna har positiv påverkan på mångfalden. Naturvårdsåtgärder i ekbestånd har utförts, slåtter vid Kananbadet har gynnat foran, liksom fortsatt slåtter på värdefulla marker. Skötselinsatser	Positivt: Stor förbättring för större vattensalamander på grund av lyckad återkolonisation. Negativt: Fortsatt behov av vissa skötselinsatser i fuktövskog och kring ekar, påbörjas vintern 2012-2013	Positivt: Förstoring av dammen har troligen förbättrat förutsättningar för groddjur, men ytterligare grävning krävs sannolikt för större vattensalamander Projektering för groddjurstunnlar Spångavägen.	Positivt: Fortsatt betespåverkan troligen positiv. Negativt: Insatser som gjorts tidigare år av Forminnesgrupp en saknas.	Positivt: Betespåverkan, framförning av backsippelokal. Negativt: Frånvaro av tramp från betesdjur samt minskat trampslitage från människor missgynnar den stappade floran. Fortsatt igenväxning av våtmarker och vissa ekmiljöer.	
	Naturmarkerna vid Ekudden har restaurerats, ekmiljöer kring Listudden har restaurerats. Negativt: Fortsatt påverkan av borttagen vegetation i spridningszonen norrut mot Nacka samt nu även västerut vid Sköndal	Negativt: Viss slitage av marker vid sydväst om Lilla Sickla gård. Ångmarkerna bör skötas mer varierat.							

Återinventering av gräsmarker i Stockholms stads naturreservat 2006-2012

Sammanfattning

Uppföljning av bevarandestatus 2012

MILJÖFÖRVALTNINGEN

Inledning

Sedan år 2000 har gräsmarker mätts upp växtekologiskt för att kunna följa upp utvecklingen av arter inom ramarna för ÖGA-projektet (Öppna Gräsmarkers Arter) i Stockholms Stad.

Syftet var att kunna se förändringar för arter som minskar i landskapet. Speciellt sådana som ofta förr återfanns i äldre fodermarker, dvs traditionella betesmarker och slåtterängar. En typisk sådan flora har exempelvis de kvarvarande moränbackarna med backtimjan och backsippa på Järvafältet. Sedan fler områden blivit naturreservat i Stockholms Stad har även ytterligare gräsmarker plockats med in i ÖGA-objekten. Exempel på detta är det stora Grimstafältet och Judarnängen.

Den metod som använts sedan starten 2000 kallas Artareanalys. Den är baserad på metodik utarbetad och beskriven av U. Ekstam och N. Forshed i boken "Äldre fodermarker - betydelsen av hävdregimer i det förgångna, målstyrning, mätning och uppföljning", Naturvårdsverket 1996.

Metoden var anpassad till hårt betade marker med lång obruten kontinuitet bakåt i tiden, vilket inte stämde helt med de objekt som Stockholms Stad hade att arbeta med. Under 2007 utarbetades därför en mer generell metod att mäta växtlighet i gräsmarker där utläggning av meterstora provrutor längs transekt användes istället för den tidigare metodikens punktprovtytor. Likartad information om vegetationen kan utläsas ur båda metoderna.

Under 2012 har uppföljning gjorts i 7 av de tidigare punktprovtytorna från 2000 samt 10 av transekterna från 2007. Ytterligare 11 transekter har nu också lagts ut för framtida uppföljningar. Transekterna ligger nu relativt jämnt utspridda över stadens skyddade områden. Detaljerad rapportering om de enskilda punktprovtytorna och transekterna redovisas i två andra delrapporter. I denna sammanfattande delrapport presenteras resultatet av undersökningen på ett mer överskådligt sätt för att få en överblick. Här redovisas också en bedömning av bevarandestatusen för respektive reservats öppna gräsmarker. Inventering och rapporter är utförda av Jan Bergsten under 2012. Denna sammanfattning har sammanställs av Jan Bergsten och Miljöförvaltningen.

Vad är punktprovytor och transekt?

En punktprovyta består av en 4 m² ruta utlagd kring en fast provpunkt som oftast placerats i de finaste partierna av ett område eller naturvårdsobjekt. Detta beror på att man har en önskan att också vid denna fasta provpunkt kunna räkna speciellt sällsynta eller rödlistade arter. Inom de 4 m² sker också en mycket noggrann västekologisk kartering av växternas mångfald. Arter noteras också i en något större 100 m² cirkel kring provpunkten. Mer detaljer om metodiken återfinns i rapportdelen där de enskilda punktprovytorna redovisas.

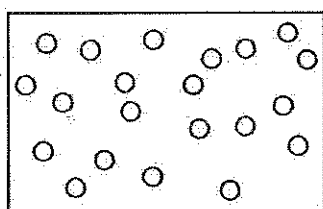
Transekterna mäter istället upp vegetationen något mindre detaljerat. Som kompensation mäter de över större områden som har relevans för en mer storskalig skötsel. Längs en eller två linjetransekt över en gräsmark läggs en rutram ut upprepade gånger med jämna mellanrum, oftast varannan meter över en längre sträcka. Alla växter utom gräs, halvgräs, träd och buskar noteras inom varje ruta. Det betyder i praktiken att endast de växter som är örtartade och därför lätta att säkert artbestämma plockas med. Det ökar säkerheten i data och snabbar upp arbetet. Antalet provrutor i en transekt uppgår för det mesta till 30-40 st.

Vad mäts i vegetationen?

Genom att mäta vegetationen med provpunktytor eller transekt går det att få fram mätdata om den biologiska mångfalden av växter i gräsmarken. Denna ligger sedan till grund för en del av den bedömning som görs i denna rapport.

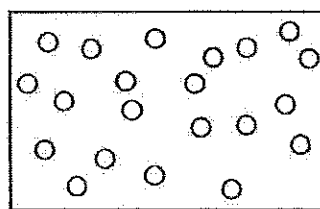
Mångfald består av två parametrar.

1. Den första parametern är den totala artrikedomen i en uppmätning, dvs hur många arter det finns totalt. Detta är enkelt att mäta genom att räkna hur många arter det finns i punktprovyrutan, cirkeln eller ett helt transekt. Artantalet kan t.ex. jämföras mellan två tidpunkter för att sedan se om det har förändrats över tid.
2. Den andra parametern av mångfald är hur arterna fördelar sig. Denna parameter kallas för jämn-

○ 12 arter: 2
◐ 9 individer: 21

Här finns endast två arter,
detta ger lägre biologisk
mångfald

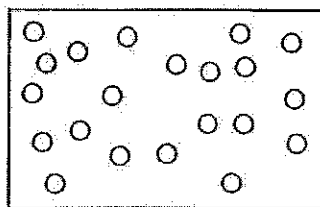

○ 8 arter: 4
◐ 6 individer: 21
◑ 4
◒ 3

Här finns 4 arter, det ger
högre biologisk mångfald

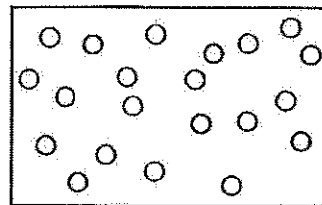
het. Två platser kan ha exakt samma antal arter men ändå olika biologisk mångfald. Detta är en av själva grunderna för innebörden av ordet mångfald.

I naturen finns det alltid arter som är mycket vanligare än andra. De flesta arter är naturligt sett mer

○ 17 jämnhet: LÅG
 ○ 2 arter: 4
 ○ 1 individer: 21
 ○ 1

En art dominerar starkt, de andra är sällsynta. Detta bidrar till låg mångfald

○ 8 jämnhet: HÖG
 ○ 6 arter: 4
 ○ 4 individer: 21
 ○ 3

Arterna fördelar sig mer jämnt. Detta bidrar till hög mångfald

eller mindre sällsynta jämfört med de vanligaste. Men det finns stora gradskillnader i hur kraftig denna naturliga ojämlikhet är. Ju mer de vanligaste arterna dominerar över de ovanliga desto mindre är mångfalden. Om jämnheten däremot är högre bland arterna är det en hög biologisk mångfald.

Jämnheten hos arterna är viktig. Om mångfalden blir för låg, så att endast några få arter dominerar på andras bekostnad, kan arter som är mycket ovanliga hamna under gränsen för sin existens. Det betyder i praktiken att de kan dö ut. Rent materiellt går det till så att en individ misslyckas att etablera en ny individ i gräsmarken innan den själv dör. Om antalet individer statistiskt så minskar, generation efter generation, så kommer till slut en dag då arten försvinner för gott ur ett givet område. Om detta sker samtidigt i flera områden är situationen allvarlig. Ofta förbiser man på lokal nivå det större regionala perspektivet, och tänker att en art inte behöver finnas just här, om den finns någon annan stans. Men problemet är att hoten ofta är likartade även på dessa andra platser.

Hur artrikedom har mätts upp

Artrikedom mäts bara som ett enkelt engångsvärde på antalet arter. Detta kan anges för ett helt transekt, en stor cirkel på 100 m², eller för enbart 4 m². Artantalet är ofta en sammanfattning av artantalet i hela mätområdet eller på en plats utan att man tar hänsyn till hur arterna är fördelade. Artrikedom är ensamt för sig ett trubbigt mätverktyg för att bedömma ekosystemets status.

Hur jämnhet har mätts upp

Om jämnheten går ned är det alltså en varning om att vissa arter minskar och kan hota att försvinna. I denna utvärdering är det endast jämnheten i de enskilda lokala gräsmarkerna som mäts.

I provpunktmetoden används en metod som mäter jämnheten med något som kallas artareanalys. Metoden mäter hur snabbt antalet arter ökar med stigande provarea från 1 dm² till 400 dm². Om artantalet stiger mycket snabbt när man ökar arean betyder det att växttäckets är mycket väl sammanblandat. Sambandet mellan artrikedom och area visas som en kurva i ett diagram. Ur denna kurvas formförändring vid två mättillfällen går det att se om jämnheten ökat eller minskat över en tidsperiod. Metodiken kring provpunkterna använder begreppet arttäthet som substitut för jämnhet. Arttäthet är en beskrivande bild av hur arterna växer i jämnt spridda mängder tätt tillsammans.

I transektmätningarna går jämnheten likaså att ses på formen av en kurva. Kurvan får man fram på ett något annorlunda vis. Istället för att se hur arter ökar med stigande area, sorteras arternas förekomstfrekvenser i hela transektet (antalet rutor med arten i) så att man låter dem falla av från den vanligaste till den ovanligaste arten. I ett sådant diagram syns det tydligt om arternas olika frekvens faller av snabbt, vilket innebär en låg mångfald, eller långsamt så att fördelningen blir mer jämn och visar en hög mångfald.

Båda metoderna mäter alltså jämnhet, men på lite olika sätt och över olika stora ytor i gräsmarkerna. Den ena mäter frekvenser av nya arter i takt med att en yta ökar (artareanalys) medan den andra metoden mäter frekvenser av påträffade förekomster i flera småprov (jämnhet). För vidare information och exempel hänvisas till de två detaljerade mättrapporterna.

Bete och slåtter, två metoder att öka jämnhet

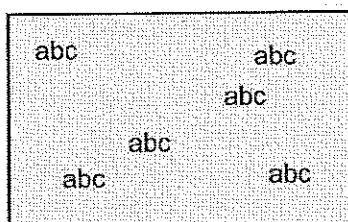
Många av gräsmarkerna sköts med bete eller slåtter. Om så sker kommer ständigt dominerande större arter att missgynnas och bli mindre till sin storlek. De äts upp i högre grad, eller slås bort i större mängd, än de små arterna. De mindre arterna får då konkurrensfördel och kan växa insprängt mellan individer av de normalt större arterna. Vid bete och slåtter ökar därför jämnheten i vegetationen. Arterna växer mer sammanblandat och tätare. Detta är bakgrunden till varför bete och slåtter ofta förespråkas för att öka den biologiska mångfalden. En hög jämnhet visar alltså att åtgärderna bete och slåtter verkligen ger en effekt på växttäckets sammansättning i gräsmarken. Detta i sin tur brukar betraktas som likvärdigt en god biologisk mångfald.

Om man låter en gräsmark bara stå kommer med tiden större växter att alltmer dominera och till slut försvinner de minsta arterna ur gräsmarken. Jämnheten i växttäckets går då ned. Detta kallas för igenväxning.

Olika marker och olika naturförutsättningar ger varierande jämnhet, så varje objekts jämnhet kan endast jämföras med sig själv. Att jämföra olika objekt är svårt och för att inte säga omöjligt. Förutsättningarna för hur långt man kan utveckla mångfald i olika marker är mycket starkt varierande.

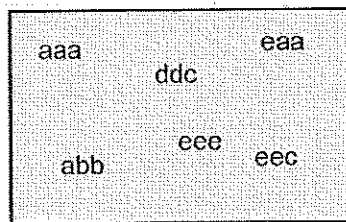
Ytterligare tre pusselbitar

1. Biologisk mångfald är relaterat till området som mäts. Den biologiska mångfalden kan öka lokalt, men minska regionalt. Om samtliga marker får en likartad flora där t.ex. udda och sällsynta växter inte ingår, går den regionala artrikedomen ned. Mångfalden kan ha en negativ trend trots att varje lokal har fått en ökning av artantal och jämnhet. Denna problematik är av betydelse vid arbete med biologisk mångfald (se figur nedan).

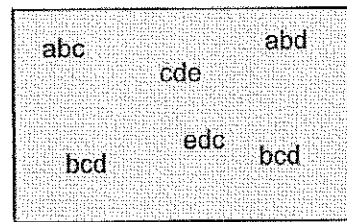
Exempel på hög lokal artrikedom, 3 arter per lokal, men låg regional artrikedom, 3 arter.

sämst

Exempel på låg lokal artrikedom, 1-2 arter per lokal men hög regional artrikedom, 5 arter.

bättre

Exempel på hög lokal artrikedom, 3 arter per lokal och hög regional artrikedom, 5 arter.

bäst

2. Det saknas också ofta objektiv kunskap om hur vanliga eller ovanliga arter verkligen är. Det är lätt att tro att ogräs t.ex. är vanligare än dom är bara därför att de växer i den egna trädgården exempelvis.

3. Den sista pusselbiten är den viktigaste. Större delen av den samlade biologiska mångfalden (=djuren) är helt beroende av större bestånd av vanliga och ovanliga växter för sin tillvaro. Det finns ca 10 ggr så många djur som växter i Sverige. Endast 10% av den biologiska mångfalden i en gräsmark utgörs alltså av växter!

Dessa tre aspekter av mångfald mäts inte in av ÖGA-projektet utan ligger utanför - att också ta hänsyn till vid framtida skötselplanering.

Resultatet av mätningarna 2006-2012

Under tidsperioden 2006-2012 har olika gräsmarker visat sig utvecklas både positivt och negativt, både när det gäller artrikedom och arttäthet/jämnhet. Se tabell 1. Nedan följer också en sammanfattning av i de olika reservatsområdena skötselstatus och bevarandestatus för de arter som ska bevaras av skötseln.

Administrativ enhet	Namn	Typ av mätning - ID		Artrikedom 2006 - 2012	Arttäthet/ jämnhet 2006 - 2012	skötsel efter plan 2006 - 2012	bevarandestatus för målvegetation 2006 - 2012	målvegetation avser:
		P = punktmätning	T = transektmätning					
Igelsjöens kulturresevat	Granby gård	P 2		(+)	(0)	(-)	(+)	rödlistad backsläppa har ökat svagt på 10 år
	Granby gård	T 2		(0)	(+)	(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Engby gård	P 3		(0)	(-)	(-)	(-)	rödlistad korsväll har minskat 75% på 10 år
	Engby gård	T 1		(+)	(+)	(-)	(+)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Markberett	T 8.1		(++)	(++)	(++)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Bete	T 8.2		(++)	(++)	(++)	(++)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Hjultskorsningen	T 7		(+)	(-)	(-)	(+)	Säffert + rödlistad korsväll: svagt upp pga belesfred
	Skogsvallkärr	T 6		(+)	(0)	(-)	(-)	Sällsynt våtmarksvegetation har försvunnit pga bete
Hansta naturreservat	Hansta skogsskärmarker	T 20				(+)	(+)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Judarskogens naturreservat	Judarnängen	T 9		(0)	(-)	(++)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Grimsta naturreservat	Grimsta enebäcke	P 4		(+)	(0)	(++)	(++)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Tyska botten	T 21				(++)	(+)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Grimstaflådet	T 22				(++)	(++)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Norr om bävarv	P 7		(-)	(-)	(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Säfferskogens naturreservat	Norr om bävarv	T 17				(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Skärholmsdalen	T 11		(0)	(-)	(-)	(+)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Norr om varpaängen	T 16				(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Flaten I	P 8		(0)	(0)	(-)	(0)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Flaten II	P 9		(-)	(-)	(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Flatens naturreservat	Flaten gårde	T 15				(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Örhem grändstugan	P 10		(-)	(-)	(-)	(-)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Örhem grändstugan	T 13				(-)	(0)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
	Flaten skogsäng	T 14				(0)	(0)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Nackareservat i Stockholm	Lilla Sickla	T 10		(+)	(+)	(-)	(+)	Hävdgynnade arter av traditionell karaktär
Ännu ej naturreservat	Västra Kyrkhamn	T 12.1		(0)	(0)			Ännu ej definierad
	Östra Kyrkhamn	T 12.2						Ännu ej definierad
Ännu ej naturreservat	Östra Älvsjöskogens äng	T 16						Ännu ej definierad
Ännu ej naturreservat	Ärsta Skörbyr	T 19						Ännu ej definierad

15 negativa	12 negativa	Skötsel sker endast till mindre än 1/3. Önskad positiv bevarandestatus efter skötsel har endast uppnåtts i mindre än 1/2 av de uppmätta fallen i denna undersökning. Observera också att skötsel och bevarandestatus är motstridiga i 1/3 av fallen.
7 positiva	9 positiva	

Tabell 1. Punktojekt och linjetransekt i Stockholms Stads uppföljningsprojekt för gräsmarkens arter. För de objekt som återinventerats 2012 redovisas försämringar som (-) svag (-) starkare och förbättringar som (+) svag och (++) starkare. (0) betyder oförändrad. Övriga transekt är nyutlagda 2012. Bevarandestatusbedömning har skett i förhållande till de arter som skötsel ska gynna enligt Stockholms Stad. Skötselbedömning är efter information från Miljöförvaltningen samt efter egna observationer.

Bevarandestatus för hävdgynnade arter i reservaten

Mål

- *Ändamålsenlig skötsel för hävdgynnad gräsmarksflora ska bedrivas i reservaten*
- *Positiv utveckling för hävdgynnad flora i reservaten vad gäller artantal och arttätthet ska uppvisas*

Med hävdgynnad flora menas arter som gynnas av hävd såsom slåtter och bete, av traditionell karaktär, se exempellista, se lista s. Här ingår även arter som gynnas av tunt förna/jordlager t e x hällar, grusåsar. Bland hävdgynnade arter ingår även rödlistade arter samt skyddsvärda arter angivna enligt Artarkens kriterier, se lista på sida 13.

Osäkerhet

Då undersökningen bygger på ett relativt begränsat provpunkter alternativt provtransekter (28 st i 24 skilda områden) så bör resultatet i första hand ses som en indikation på bevarandestatusen för respektive reservat.

Klass/kriterier	Skötsel	Utveckling hävdgynnade arter vad gäller artantal/täthet
Ogynnsam	Ingen skötsel bedrivs/övervägande felaktig skötsel	Negativ utveckling för hävdgynnade gräsmarksarter
Mindre Gynnsam	Låg skötselnivå /delvis felaktig skötsel	Övervägande negativ utveckling för hävdgynnade arter
Övervägande Gynnsam	Övervägande god skötselnivå med få undantag	Neutral till övervägande positiv utveckling för hävdgynnade arter
Gynnsam	Överlag god skötselnivå med ändamålsenlig skötsel	Positiv utveckling för hävdgynnade arter

Kombinationer kan förekomma där skäl föreligger:

Då olika marker har olika förutsättningar vad gäller artantalet, är det brukligt att följa utveckling för varje enskilt inventeringsobjekt för att uttala sig om bevarandestatusen.

Igelbäckens kulturresevat

I Igelbäcken har sex lokaler inventerats. Endast i 1/3 av de undersökta områdena sker skötsel enligt gällande skötselplan. Endast 1/3 av de undersökta områdena uppvisar en gynnsam bevarandestatus för de arter som är föremål för reservatets skötselinsatser. Ett större betesmarksprojekt hjälper upp främst vanliga betesmarksarter, vilket är utmärkt.

När det gäller den del av floran som är regionalt sällsynt, torrstäppflora, är det inte betesåtgärder som har haft en bevarandeverkan då bete inte bedrivits på dessa marker. Det är främst slitage av människor som rör sig i markerna som har varit den starkast bevarandefaktorn. De senaste 10 åren har detta slitage dock minskat och områdena har inte slagits eller betats på ett för floran fördelaktigt sätt och därför är bevarandestatusen för dessa arter negativ.

Sammantaget har ingen förbättring skett för de rödlistade arter som finns i detta resevat. Korskovallen har minskat 75 % på tio år. Korskovallen är klassad som Nära hotad enligt Artdatabankens rödlista. För backsippan, som på sin enda växtplats har en svag ökning i antalet plantor måste man trots detta notera att detta i praktiken är den enda växtplatsen i kommunen. Därför är även denna art hotad att försvinna. Backsippan är klassad som sårbar enligt Artdatabankens rödlista. Att backsippan finns kvar beror heller inte på skötselinsatser från Stockholms Stad, då betet inte bedrivits här, utan på andra faktorer, såsom markslitage från tramp av människor. Växten backklöver som också är rödlistad i landet har en fortsatt negativ trend i samband med att den kräver stäppartad vegetation. Kvarvarande stäppartad vegetation, har tydligt försämrats under de senaste 10 åren, främst till följd av minskat markslitage och igenväxning. Ökad tramp av människor eller boskap, så att jordlagren inte blir för tjocka där dessa arter växer, är önskvärt för att gynna arterna.

Sammanfattande bevarandestatus:

- Övervägande gynnsam för hävdgynnade arter av traditionell karaktär
- Mindre gynnsam för rödlistade arter och Artarkenarter.

För att bevarandestatusen ska vara gynnsam i hela reservatet behöver mer fokus läggas på de rödlistade och skyddsvärda arterna. Antingen genom att utveckla betesprojektet så att det innefattar livsmiljöer för dessa arter, på ett för arterna anpassat sätt. Ett annat alternativ är att styra gångstigar, målplatser till rätt ytor. Skapande av nya livsmiljöer för dessa arter vore också gynnsamt.

Hansta Naturresevat

I Hansta naturesevat har endast en provtransekt lagts ut i år. Området har inte inventerats tidigare. Området har inte skötts under många år men markerna sköts nu åter enligt skötselplan. Inom denna skogsgräsmark i Hansta finns fortfarande hävdgynnade arter av traditionell karaktär kvar trots skötseluppehållet. Än så länge uppvisas en god bevarandestatus för dessa arter. Inga rödlistade eller Artarken-arter finns dock i objektet. Sammanfattande bevarandestatus:

- Övervägande gynnsam

För att uppnå gynnsam bevarande status behöver objektet skötas på ett anpassat sätt under längre tid. Det vore fördelaktigt att ta fram en plan för hur man skulle kunna dela in det öppna landskapet i Hansta naturesevat i ett roterande skötselbruk, så fler ytor kunde skötas på ett för hävdgynnad flora lämpligt sätt.

Judarskogens Naturreservat

I Judarns naturreservat har endast en provtransekt lagts ut i år på de större öppna fälten. Skötsel har på denna yta skett kontinuerligt med rotorslåterbalk. Effekten sedan förra inventeringen visar sig bli neutral till svagt negativ för de arter som enligt skötselmålen ska gynnas av denna. Att det visar på svagt negativt kan dock bero på inventeringsomständigheter och kan därför inte tillmätas allt för stor betydelse vid bedömningen. De arter som har en hög bevarandestatus tillhör de vanligare arterna i vår flora. I de magrare brynzonerna finner man arter som förknippas med ett äldre kulturlandskap t ex brudbröd, johannesört och gulmåra. Artarken-arten gullviva växte inom transekten 2007 men återfanns inte 2012, men arten kan ibland vara svår att se på sensommaren.

Sammanfattande bevarandestatus:

- **Övervägande gynnsam.**

Bevarandestatusen för ovan nämnda arter skulle öka om skötseln av gräsmarkerna också inkluderade brynzonerna och då var mer differentierad, med omväxlande träda och slätter med anpassade redskap.

Grimsta Naturreservat

Tre lokaler har inventerats. Skötsel sker och alla tre mätningar visar att bevarandestatusen är hög för de olika typer av gräsmarker det rör sig om. Det är stor skillnad mellan dessa ytor vad gäller kvaliteten av sällsynta arter. En av ytorna har sällsynt flora, nämligen Grimsta enebacke. De övriga två har en flora som är vanlig i det moderna kulturlandskapet (objekten utgörs av artrikare vanliga grönytor). Samtliga visar på en god bevarandestatus för sina respektive målgrupper. Förekomst av Artarken-arterna gullviva och darrgräs observerades så väl 2006 som 2012 på Grimsta enebacke.

Sammanfattande bevarandestatus för reservatet:

- **Gynnsam**

För att behålla den goda statusen krävs att skötselåtgärderna vidmakthålls.

Sätraskogens Naturreservat

I Sätraskogen har tre lokaler inventerats. Skötsel sker ej efter gällande skötselplan i detta reservat. Bevarandestatusen för de arter som skötseln syftar till är också ogynnsam. Stora områden sköts med slaghackning och andra ligger utan skötsel. Det enda undersökta området som har en gynnsam eller neutral bevarandestatus för sitt mål är Skärholmsdalen och har detta trots mindre lämplig skötsel. Det beror på att floran just här delvis bevaras av andra faktorer. Människor vistas i gräsmarken och den ligger i ett skogsbryn där träden håller undan igenväxning. På sikt måste dock skötsel ske även här om situationen ska kunna bevaras gynnsam för alla arter i denna lilla yta. Artarkenarterna backnejlika och flentimotej återfanns såväl 2006 som 2012 vid Sättra båtvarv, men arten solvända som försvann p g a för hårt betestryck efter 2000 har inte återetablerat sig 2012.

Sammanfattande bevarandestatus:

- **Mindre gynnsam**

Det finns dock hävdgynnad flora kvar i Sätraskogens gräsmarker, som skulle kunna utvecklas om lämplig skötsel sattes in. Bevarandestatusen för gräsmarksarter i Sätraskogens reservat skulle öka om skötseln av gräsmarkerna var mer differentierad, med omväxlande träda och slätter med anpassade redskap eller rätt anpassat bete.

Nackareservatet - Lilla Sickla

I Nacka reservatet har endast en gräsmark inventerats under året. Denna gårdsnära skogsäng har en svagt positiv bevarandestatus för de allra vanligaste av de arter som förekommer i naturbetesmarker. Men denna ökning är från en nästan obefintlig förekomst. Stora delar av ytan utgörs av nässlor, kirsbål och vitplister. Fältet utgörs av den vegetationstyp som kallas gårdsvegetation. Sådan vegetation ska enligt skötselplan inte finnas här. Istället ska betesmarksarter gynnas. Det finns dock knappt några sådana på platsen. De tre-fyra mycket vanliga arter som kan klassas som betesgynnade har dock ökat minimalt. Därför får denna plats bedömningen svagt gynnsam bevarandestatus. Sammanfattande bevarandestatus:

- **Övervägande gynnsam med tanke på artutveckling**
Mindre gynnsam vad gäller skötsel

Bevarandestatusen för gräsmarksarter i Nackareservatet skulle öka om skötseln av gräsmarkerna var mer differentierad, med omväxlande träda och slåtter med anpassade redskap.

Flaten NR

Inom reservatet kan negativa till neutrala trender för florán i gräsmarkerna noteras. Det beror på att bete ej längre förekommer i tidigare gården och att varsam slåtterskötsel inte skett kontinuerligt vid Orhem. Slåtter vid Orhems grindstuga kom dock till stånd sent på säsongen 2012, genom extrareсурser. Två av de mätta objekten har en neutral utveckling trots att de inte sköts. Dessa kommer också att behöva skötsel för att bevara florán på sikt. Artarkenarterna solvända samt jungfrulin har minskat på ytan vid Orhems grindstuga från 2006 till 2012. Det kan eventuellt ha naturliga förklaringar, såsom väderlek eller naturlig fluktation, men väl avvägd slåtter skulle gynna dessa arter. Sammanfattande bevarandestatus:

- **Mindre gynnsam**

Under senare delen av 2012 bedrevs slåtter på en av ytorna, vid Orhems grindstuga. Om slåtter fortsätter kommande år på denna ytan samt de andra öppna gräsmarkerna finns chans att vända trenden här. Ökat bete har även diskuterats på Ekudden under året vilket är positivt. Bevarandestatusen för gräsmarksarter i reservatet skulle öka om skötseln av gräsmarkerna var mer differentierad, med omväxlande träda och slåtter i ett större skötselsystem. Viktigt är att skötseln bedrivs med anpassade redskap samt med rätt anpassat bete.

Reservat under planering

Kyrkhamn, Hässelby Strand

Området är oförändrat sedan 2007. Ingen skötsel har skett och för närvarande har området ännu ingen skötselplan eller målvegetation för skötsel. Skötselrekommendationer har lämnats till projektgruppen för bildande av naturreservat.

Östra Älvsjöskogens äng

Området är ännu ej naturreservat. Mätning har inletts. Bevarandestatus kräver definition av mål för att kunna bedömas. Skötselrekommendationer har lämnats till projektgruppen för bildande av naturreservat.

Årstaskogen Sköntorp

Området är ännu ej naturreservat. Mätning har inletts. Bevarandestatus kräver definition av mål för att kunna bedömas. Skötselrekommendationer har lämnats till projektgruppen för bildande av naturreservat.

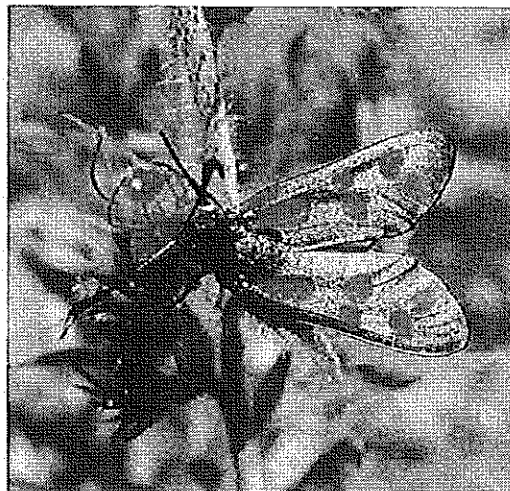
Generella skötselrekommendationer

För att uppnå så variationsrika, och på så sätt artrika, gräsmarker som möjligt är det viktigt att ha en differentierad skötsel av gräsyterna inom reservaten. Större extensiva lågintensiva skötelsystem där skötseln växlar kontrollerat mellan olika platser över åren, är att föredra.

I praktiken innebär det att man delar in det öppna landskapet i roterande skötselbruk, där intensiviteten kan växla i tid och rum t ex bete eller slåtter kan både riktas till punktojekt som behöver hårt betestryck, för att sedan lättas upp genom tråda med jämna mellanrum. På så vis minskar negativ påverkan så som igenväxning och förnauppgyggnad för hävdgynnade arter samtidigt som dessa växter med jämna mellanrum får god chans att blomma upp d v s få en s k älsklig fas. Med detta system finns dessutom alltid någon yta med mer högväxt gräsmarksflora. Då växterna är värd för djurlivet kan man på detta sätt gynna ett mer mångfalt djurliv vid skötselplaneringen.

I planeringen av skötelsystem är det viktigt att rätt skötselmetod och verktyg föreslås utifrån de arter man främst vill gynna. Även kanalisering av gående d v s planerat markslitage kan vara ett verktyg i sammanhanget.

Den sexfläckiga/allmänna bastardsvärmaren återfinns i flera av reservaten. Arten är klassas som Nära hotad enligt Aridata-bankens rödlista. Svärmaren lever bland annat av olika klöverbuxter. En mångfald av växter gynnar ett artrikt djurliv.

Lista över exempel på

Arter som gynnas av hävd såsom slåtter och bete, av traditionell karaktär

Achillea millefolium – röllika
Alchemilla sp. – daggkåpa
Allium oleraceum – backlök
Campanula rotundifolia – liten blåklocka
Campanula patula – ängsklocka
Dianthus deltoides – backnejlika
Filipendula vulgaris – brudbröd
Fragaria vesca – smultron
Galium verum – gulmåra
Helianthemum nummularium – solvända
Hypericum maculatum – fyrkantig johannesört
Hypericum perforatum – äkta johannesört
Knautia arvensis – åkervädd
Leucanthemum vulgare – prästkrage
Lotus corniculatus – käringtand
Melampyrum cristatum – korskovall

Phleum phleoides – flentimotej
Pimpinella saxifraga – bockrot
Plantago lanceolata – svartkämpar
Polygala vulgaris – jungfrulin
Primula veris – gullviva
Pulsatilla vulgaris – Backsippa
Rhinanthus minor – ängskallra
Saxifraga granulata – mandelblomma
Thlaspi caerulescens – backskärvförö
Thymus serpyllum – backtimjan
Tragopogon pratensis – ängshaverrot
Trifolium arvense – harklöver
Trifolium hybridum – alsikeklöver
Trifolium medium – skogsklöver
Trifolium montanum – backklöver
Trifolium pratense – rödklöver

Rödlistade hävdgynnade arter som finns upptagna i Artdatabanken rödlista 2012 och som förekommer inom provrutor eller transekter i denna inventering

Backsippa- *Pulsatilla vulgaris* (VU)
Korskovall *Melampyrum cristatum* (NT)
Stortimjan *Thymus pulegioides* (VU) förekommer i diskussion ev. korsning Backtimjan/stortimjan

Skyddsvärda hävdgynnade arter som finns upptagna i Artarken 2012 och som förekommer inom provrutor eller transekter i denna inventering

Backnejlika - *Dianthus deltoides*
Backsippa- *Pulsatilla vulgaris*
Backtimjan- *Thymus serpyllum*
Darrgräs - *Briza media*
Flentimotej *Phleum phleoides*
Gullviva *Primula veris*
Jungfrulin *Polygala vulgaris*
Korskovall *Melampyrum cristatum*
Solvända *Helianthemum nummularium*
Säfferot *Seseli libanotis*

Sammanställning om förekomst av Artarken – arter år 2006/7 - 2012

Lokal

Igelbäckens KR
Granby - Eggeby - Hjulsta Grimsta Judarn Sätra Flaten KOM

Arter/år	06	12	06	12	07	12	06	12	07	12	06	12	06	12	
Backnejlika			ja	ja							ja	ja			x
Backsippa	ja 32	ja 38													x
Backtimjan			ja	ja											
Darrgräs				ja			ja	ja							
Flentimotej	ja	ja	ja	ja							ja	ja			
Gullviva							ja	ja	ja						x
Jungfrulin			ja	nära									ja	ja	x
Korskovall			ja 188	ja 86	ja	nära									x
Solvända													ja 33	ja 6	x
Säfferot					ja	ja +nära									

Ja - betyder att arter observerats vid inventering

Tom ruta betyder att arten inte observerats vid inventering

Nära betyder att arten observerats alldeles i närheten av inventeringslokalen

KOM- kommentarsruta. X betyder att observationen kommenteras i texten om respektive reservat